

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

IGNAZ GÜNTHER **210**

J.M. de Jong
Aankondiging van de geboorte

MEDITATIEF **211**

H.P. Dam
Een kind is ons geboren!

KERKELIJK LEVEN **212**

G.J. van Middelkoop
Wat doet de Heilige Geest?

WANDELEN MET GOD **216**

J.T. Oldenhuis
Hij is echt

OPVOEDING EN ONDERWIJS **219**

J. Baas
Gereformeerde school:
hoe lang nog?

SAMENLEVING **223**

J. Westert
Bezinning op de zondag

IN GESPREK MET **228**

S. Dijkstra-Poppe
'Kerkbesef bewaart ons voor
een geloof waarin het vooral
draait om onszelf'

EN VERDER...

Wat vindt u van de Reformatie?
Uit de kerken - Persberichten
Meegelezen

IGNAZ GUNTHER: AANKONDIGING VAN DE GEBOORTE

J.M. de Jong

Op de voorkant van dit nummer ziet u een beeldengroep "Aankondiging van de geboorte", gemaakt door de Zuidoost-Duitse beeldhouwer Ignaz Gunther (1725-1775) voor de Petrus- en Pauluskerk (voormalige kloosterkerk) in Weyarn, Beieren.

Ignaz Günther heeft het moment uitgebeeld dat de engel Gabriël zijn boodschap aan Maria brengt. Hij heeft de grond nog niet eens bereikt. Toch wijst hij al met zijn linkerarm naar boven. Daar bevindt zich in een gouden stralenkrans een duif, het symbool van de Heilige Geest. Je ziet de engel zeggen: ik groet u, de Heer is met u. Naast deze zelfverzekerdheid van de engel steekt de verwarring waarin Maria verkeert, scherp af. Ze doet een heleboel dingen tegelijk. Ze lijft overeind te komen van een denkbeeldige stoel. Voor haar zien we de lessenaar waarop traditioneel het boek ligt dat ze zat te lezen. Ze beweegt naar de engel toe en staat op het punt de lelietak aan te pakken. Ze buigt haar hoofd voor de hemelse boodschapper en kijkt starend naar beneden. Wat in haar gedachten omgaat komt naar buiten in het gebaar van haar linkerhand waarmee ze naar zichzelf wijst: waar gaat dit over, heeft de engel het over mij?

Hemelse boodschap

De beeldhouwer had een lastig probleem op te lossen. Ruimtelijk gezien is een compositie met twee figuren die los van elkaar

staan, nogal ondiep. Ze staan beiden in hetzelfde vlak. Ignaz Günther heeft op schitterende wijze een levendige compositie ontworpen. Hij zet de engel niet tegenover Maria. De bewegingsrichting van de beide figuren is loodrecht op elkaar. Maria komt voor ons van links, de engel komt van achter in onze richting. Op deze manier bereikt de kunstenaar veel meer ruimte en beweging.

De engel beweegt op meerdere manieren in de richting van Maria. Zijn gezicht is op haar gericht, maar ook zijn bovenlichaam buigt enigszins naar haar toe. De linkse vleugel draait achter Maria's hoofd weer naar voren. Günther bereikt daarmee dat de afstand tussen de beide figuren verkleind en het groeps-karakter versterkt wordt. Het naar de duif wijzende gebaar van de linkerarm van de engel krijgt een accent door de vleugel er achter. Die buigt juist naar beneden. De aandacht van de beschouwer blijft daarmee strak binnen de beeldengroep.

Opvallend is ook hoe de beeldhouwer de hemelse herkomst van de engel heeft verbeeld. Op het grondvlak van de compositie ligt een wolkachtige vorm, waar-

op de rechtersoet van de engel rust. Verder naar achteren gaat de wolkvorm omhoog, waar we het andere been van de engel slechts vermoeden. Om die te zien zullen we om de beelden-groep heen moet lopen. Beide figuren zijn uit hout gesneden en daarna beschilderd. Ze staan op een houten voetstuk. Oorspronkelijk was het ensemble bedoeld om in een processie te worden meegedragen. Ignaz Günther maakte dit werk in 1764 en schiep daarmee een schitterend voorbeeld van laatbarokke, bijna dansante beeldhouwkunst. Deze levendige en beweeglijke figuren met hun prachtig gekleurde kleding drukken de vreugde uit die ons ten deel valt in het evangelie van kerstfeest.

Redactie, medewerkers en uitgever van *De Reformatie* wensen alle lezers goede feestdagen en een gezegend 2004

Het volgende nummer verschijnt *Deo Volente* op 3 januari 2003

EEN KIND IS ONS GEBOREN!

H.P. Dam

... en men noemt hem *Wonderbare Raadsman, Sterke God,
Eeuwige Vader, Vredevorst.*
Jesaja 9 : 5

U, die geboren werd met zoveel namen
U, Godsgeschenk van hemelhoog
U, die een Kind werd zo dichtbij
laat mij Uw namen noemen in mijn noden

Wonderbare Raadsman,

Uw wijsheid is niet af te meten
U baant wegen die geen mens bedenkt
U bent de weg, de waarheid en het leven
Uw licht doorschijnt de duisternis

als dwaasheid mij gevangen houdt
en ik verdwaal in duizend wegen
wanneer het donker mij het zicht beneemt
zodat ik radeloos verloren ben

wees dan mijn licht
wijs mij de weg
schenk mij Uw Woord
en geef mij raad

Sterke God,

U kent Uwsgelijke niet
Uw hand kan meer dan ijzer breken
U bent de God der legersmachten
Uw woord is onweerstaanbaar

wanneer de zonde mij in boeien slaat
de duivel mij gevangen houdt
als machten van de dood aanstormen
zodat mijn leven op het spel staat

geef dan Uw order ———
stuur Uw engelen ———
toon Uw kracht
en red mijn leven

Eeuwige Vader,

U, die zelf de liefde bent
U houdt uw liefde hemelhoog
Uw armen hebben alle ruimte
Uw ogen zijn de spiegel van uw hart

wanneer de angsten mij omringen
en verdriet mij overmant
als ik misschien geen mens meer heb
zodat mijn leven breekt

open dan Uw hart
strek Uw handen uit
geef mij Uw troost
en heel mijn leven

Vredevorst,

U, die in Uw naam de vrede draagt
Uw boodschap is in één woord vrede
Uw Woord wint en Uw bloed verzoent
Uw Koninkrijk kent leven zonder einde

wanneer de strijd verdeeldheid brengt
en de haat zijn sporen trekt
als in mijn hart de vijand opstaat
zodat mijn leven wordt verscheurd

spreek dan Uw Woord
beslecht de strijd
open de poort van Uw rijk
en schenk uw heil

Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst,

U, die geboren werd met zoveel namen
geef mij Uw wijsheid en Uw kracht
geef mij Uw liefde en Uw vrede
maak in mijn nood Uw namen waar

WAT DOET DE HEILIGE GEEST?

G.J. van Middelkoop

K kerkelijk leven

Als gelovigen mogen we ons bij God geborgen weten en leven in verbondenheid met Hem. Dat is ook bepalend voor ons bijbellezen en bidden. En dat lezen en bidden zijn weer de middelen waardoor onze gemeenschap met de HERE in stand gehouden en verdiept wordt. Daarover hebben we het de afgelopen weken gehad. Tekens kwamen we daarbij ook het werken van Gods Geest tegen. Als ons hart door de Bijbel wordt aangesproken, is Hij actief in ons leven. Hij is het die ons brengt tot het gebed en tot de overgave van ons hart aan God. Ons bezielt tot een nieuw leven voor Gods oog en tot een toegewijde dienst aan Hem. Vandaag kijken we wat breder naar het werk van de Heilige Geest in ons bestaan.

Actuele vragen

Daar is op dit moment ook de reden voor. We worden geconfronteerd met vragen rond 'bijzondere gaven van de Geest'. Spreken in tongen, profeteren, bidden 'in de Geest' zalving van zieken en genezing op gebed, uitdrijving van demonen – het zijn dingen die tot de verbeelding spreken en velen bezighouden. Zowel buiten de kerken als daarbinnen worden vragen gesteld: Horen deze bijzondere dingen niet bij een echt geloof, een geloof dat niet op de waakvlam staat maar voluit brandt? En zijn dit soort zaken niet een bewijs van Gods aanwezigheid in de kring waar ze zich voordoen, terwijl je van die aanwezigheid in een traditionele kerk niets bespeurt? Als we even heel kort door de bocht gaan, kunnen we zeggen, dat dingen van deze aard in de vroege kerk wel voorkwamen, maar toch niet meer dan incidenteel. En Paulus zag christenen die deze 'neven-verschijnselen' in hun

eigen leven niet kenden, beslist niet als gelovigen op een laag pitje. Wat bepalend is voor de echtheid en het voltage van het geloof ligt in heel andere en veel wezenlijker zaken – toen en ook nu. En als dit soort dingen zich voordeden in de gemeente, was dat een onderstreping of 'bevestiging' van de boodschap van de verlossing. Dat mensen gehoor gaven aan het Woord doordat de Geest hun hart ervoor opende, was goed beschouwd een veel sterker bewijs voor de aanwezigheid en het werken van God – en dat geldt ook vandaag. Natuurlijk valt hierover veel meer te zeggen. Maar vandaag wil ik graag in de eerste plaats niet kritisch maar positief bezig zijn en met u nadenken over de vraag: wat doet de Heilige Geest eigenlijk? Ons geloof in de Heilige Geest is vaak maar vaag en weinig concreet. Maar het zou van veel belang zijn dat we een scherpere bijbelse kijk op Hem en zijn werk krijgen. Ik meen: juist een gereformeerd geloven in de Heilige

Geest kan ons een diepere kijk geven op wat Christen-zijn eigenlijk is. En op een bijbelse spiritualiteit: een dagelijks leven onder de leiding en in de kracht van Gods Geest.

Een gezonde christelijke spiritualiteit maakt ons verder ook minder vatbaar voor invloeden van buitenaf, die op gespannen voet staan met het grote geheel van de bijbelse boodschap. Je kunt met meer overtuiging nee zeggen, wanneer je ook positief kunt vertellen wat je geloof in de Heilige Geest inhoudt. Als we daar zelf een betere kijk op hebben staan we ook steviger in het winderige klimaat van vandaag. Naar die kijk gaan we vandaag op zoek.

Schepping en herschepping

Het eerste wat de Bijbel vertelt over de Geest, is dat Hij een rol speelt in de schepping. In het begin zweefde Hij over de wateren. Elk voorjaar lopen er nieuwe blaadjes uit en worden er weer lammeren geboren doordat de Geest het gelaat van de aarde vernieuwt, Psalm 104:30. De wereld wordt van moment tot moment in stand gehouden door de geweldige krachten die Gods Geest daarin onzichtbaar laat werken. Alles zou in het niets wegzakken als Hij zich daaraan maar voor een ogenblik zou onttrekken. De Geest van God is permanent aanwezig - en actief - in de schepping. Hij is Gods kracht die leven schept en het leven ook tot volle ontplooiing en ontwikkeling brengt. Zijn onderhouding houdt de dingen in stand. Maar Hij zorgt ook voor

voortdurende veranderingen voor **een** verdergaande **ontwikkeling** die gericht is op een doel. **Hij** leidt de schepping naar zijn bestemming. De Geest geeft daar toe **ook allerlei** gaven **aan** de mensen: wijsheid en verstand, kennis en bekwaamheid, vaardigheid en toewijding – aan gelovigen én aan ongelovigen. Door Hem houden **alle mensen** een zeker normbesef in stand en komen zij niet helemaal los van God.

Er **is** dus een nauwe band tussen Geest en schepping. Daar past **hij**, dat **Hij** ook een **heel** sterke rol speelt in de **hérschepping**. God laat na de zondeval, de wereld immers **niet** los. Hij begint niet iets totaal **nieuws**, maar maakt een nieuwe start met mens en wereld. Er komt een tweede Adam, Jezus, en bij zijn doop in de Jordaan wijst God Hem publiek aan voor **zijn** verlossende **werk**. **Daarvoor** maakt de **HERE** Hem bekwaam door Hem te zalven, niet met olie maar met de Geest. En die Geest krijgt Jezus niet voor **bepaalde** momenten, maar die **blijft** in Hem, Joh. 1:33. Hij gaat Hem leiden en **de** krachten geven voor **zijn** taak. **Daarmee** begint een nieuwe **heilstijd**.

Na zijn opstanding blaast Christus over **zijn** discipelen, Joh 20:22, en geeft hun daardoor deel aan zijn Geest. Dat was een 'voorproefje' van Pinksteren, toen God zijn Geest zo **overvloedig** over **hen** **uitstortte**, dat zij konden 'baden' in de Geest.

Bij de hemelvaart **hadden** ze de taak gekregen om als apostelen van Christus de wereld in te gaan. Op Pinksteren zalft God hen met alles **wat** ze daarvoor nodig hebben. Toen Hij afscheid **nam**, had Christus gezegd: Het **is beter voor u dat ik** heenga, Joh 16:7. Zijn hemelvaart **zou** voor de discipelen geen **verlies** betekenen maar winst. **Christus** wandelt voortaan niet **langer als** mens **met** hen rond.

Maar door **zijn** Geest is **Hij** veel sterker **in** elk van hen aanwezig. Nu Christus is opgestaan en zelf naar de hemel is gegaan, komt zijn Geest op een heel intieme manier **zijn** intrek nemen in hun harten en komt de kracht uit de hemel over hen, Luk 24:49. Daarin zijn zij de eerstelingen van een nieuwe oogst, die door hun **prediking** zal uitgroeien tot een schare die niemand teilen kan. We zien een opvallende parallel tussen de doop van Jezus met de Heilige Geest bij de Jordaan en de doop van de discipelen met de Heilige Geest op de **Pinksterdag**. Beide gebeurtenissen staan aan het **begin** van een openbaar optreden en een openbare werkzaamheid: zoals de Vader Christus gezonden had, zo zendt Hij de apostelen, Joh 20:21.

Groeiende intimiteit

Een tweede **grote lijn**: we ervaren God boven ons, met **ons** en **in om**. **Je** zou kunnen zeggen, dat God in de loop van de eeuwen steeds dichterbij de mensen toekomt. **bi**er veel gelovigen in het Oude Testament was Hij **vooral** de Almachtige die in de hemel troont. Het Nieuwe Testament laat zien, dat Hij in Christus het aardse leven met de mensen kwam **delen**. Sinds Pinksteren is het nog mooier: door **zijn** Geest **verbindt Hij zich innerlijk met de** gelovigen. En deze aanwezigheid van de Geest in ons bestaan is nog het einde niet. Dit is een **voorschot**, een onderpand en **een zegel van** wat we in de toekomst **nog mogen** verwachten: een nog **vollere** gemeenschap met God, waarover het slot van Openbaring geweldige dingen vertelt. **God** zal dan 'alles in allen' zijn.

Als gelovigen na Pinksteren mogen **we** leven in de tijd dat **God** ons **zeer** nabij komt. Hij **laat** zijn Geest **in** ons wonen en verbindt zich **innerlijk** met ons. Maar

hoe moeten we ons dat **voorstel**len? Komt God overweldigend naar ons toe en doet Hij een overval in **ons** leven? Dringt Hij **zich** op en breekt Hij in **in** ons bestaan? Schakelt Hij onze eigen geest uit? Behandelt Hij ons als schepselen die geen eigen verantwoordelijkheid hebben? Laat Hij geen **ruimte** voor eigen denken en kiezen? Komt Hij onze gehoorzaamheid en liefde afdwingen? Dat **alles** kan niet waar zijn. God vraagt **ons** dat we Hem ons hárte geven. Dat kan **alleen** uit liefde gebeuren en liefde laat zich niet dwingen. Hij heeft ons geschapen als vrije mensen die niet geprogrammeerd waren om Hem lief te hebben, maar die de vrijheid bezaten **zijn** liefde te beantwoorden of die af te wijzen. Dat is wat de mens betreft goed misgegaan. En wanneer God in de situatie ingrijpt en redding en herstel komt **bewerken**, behandelt Hij de mensen als **verantwoordelijke** schepselen aan wie Hij **vraagt** dat ze in vrijheid hun hart aan Hem geven. In de **woorden** die Hij spreekt, in de liefde die Hij aanbiedt, werkt Hij met een geestelijke **overreding**, waarbij niemand **wordt** gemanipuleerd **of** gedwongen, **ook** al moet je achteraf zeggen: 'Uw liefde is mij te sterk geweest'.

Als we als mensen elkaar overreden, betekent dit dat de geest van de een die van de ander **beïnvloedt** bij **het maken** van zijn eigen **vrije** keuze. De woorden 'gehoord of **gelezen**' van **een** ander kunnen je zo aanspreken, dat je geraakt wordt **door** wat ze zeggen. En geboeid wordt door de persoon erachter. Wat je hoort of leest, doet je wat, inspireert je en roept je instemming op. Soms kan zo een geestelijke verbondenheid, **zelfs** een diepe **innerlijke** verwantschap ontstaan. In **deze** richting kunnen we ook denken als het gaat over de invloed **van** Gods Geest op onze geest. Ook daar

spelen het horen van woorden, het geraakt worden door de **W**-schap en het in de ban komen van de Persoon van Christus die daarachter staat. Zo kan een innige verbintenis ontstaan tussen de Geest van God en onze geest. Onze geest wordt steeds meer doordrenkt door de Heilige Geest. Zijn vuur wil ons hart tot in de diepste uithoeken doorgloeien. De Geest van Christus wordt dan in toenemende mate bepalend voor mijn geestelijke opstelling. Ons hart, het centrum van ons bestaan, komt steeds meer onder beslag van die Geest. We gaan anders denken en anders voelen, fundamenteel anders georiënteerd en anders gericht. We worden andere mensen.

Vernieuwing van binnenuit

Zo werkt de Geest aan een dagelijkse vernieuwing van ons leven, zoals ons doopformulier zegt. God schiep de wereld door zijn Woord; ook het nieuwe leven wordt in het aanzijn geroepen door het Woord. Kinderen van Adam worden herschappen tot mensen die een nieuw bestaan krijgen in hun verbondenheid met Christus. En bij hun (geestelijk) opgroeien steeds meer op Hem gaan lijken, zijn beeld gaan vertonen. De drijvende kracht daarachter is de Geest van God in het leven van wie in Hem geloven. Het is een macht die alles overtreft, dezelfde sterke kracht die God ontplooid in Christus toen Hij hem opwekte uit de dood, Ef. 1:19-20. In Christus treedt een goddelijke macht op, die sterker is dan alle verdervende en vernietigende macht van de zonde. Deze macht valt Hij aan, niet alleen aan de buitenkant, door ziekten en kwalen te genezen en allerlei wonderen te doen, maar Hij dringt door tot haar centrum en breekt en overwint haar, schreef Bavinck. Daarom werkt de Geest op ons innerlijk in; de ver-

nieuwing begint van binnen. Dat innerlijk spreekt Hij aan door het Woord. Met dat Woord wil Hij in ons wonen en ons verder brengen in het volledig verstaan daarvan, Joh 14:16, 26, Joh 16:13. Zo worden we losgemaakt van de gedachten van de heerser van deze wereld en 'gezalft met de leer die onvergankelijk leven geeft'. Want in zijn Woord komt Christus niet met verstandelijke kennis naar ons toe. In Christus komt God zelf naar ons toe en deelt zich aan ons mee. Niet alleen waarheid schenkt Hij ons, maar ook gerechtigheid, een goede verhouding met Hem, en leven. Woorden van God zijn maar niet woorden zonder meer, ze *doen* iets, ze brengen iets tot stand, ze geven kracht en leven, zei Bavinck.

Wat doet de Geest concreet?

Het werk van de Heilige Geest speelt zich dus wel af in het verborgene, maar is daarmee beslist niet vaag. Het is zelfs bijzonder concreet. De Geest was het die ervoor zorgde dat het *Woord* van God op schrift werd gesteld, waardoor het breed toegankelijk werd voor ieder die kan lezen. De Geest doet op Pinksteren meteen de kerk ontstaan, de gemeenschap waarin de gelovigen zich mogen geven en waardoor zij bij het geloof worden *Bewaard*. Door de *prediking* van het Woord laat de Geest de kerk groeien naar volwassenheid. En als hoorders nemen we het met blijdschap aan, als het goed is telkens weer.

De Geest geeft *veel gaven* aan wie gehoor geven aan het Woord. Hij roept hen en breekt de weerstand en onverschilligheid, vermurwt het hart en brengt over uit duisternis naar licht. Hij laat een *nieuw leven* beginnen in het binnenste en breekt het oude af. Het hart van steen verwijderd Hij en een warm kloppend hart geeft Hij

terug. De mens die dood was wordt levend gemaakt samen met Christus om in verbondenheid met Hem nu het goede te gaan doen. Zijn hart wordt vernieuwd, zijn verstand verlicht, zijn wil veranderd, zijn gevoel gereinigd, kortom hij ondergaat een totale levensvernieuwing.

Vanuit die nieuwe levenswortel worden geleidelijk ook vruchten zichtbaar. De Geest schenkt ons een leven in geloof, een gehoorzaam reageren op wat God heeft gedaan. In het geloof grijp ik, omdat ik *gegr* — *n* ben, *ken* ik, omdat ik gekend ben, laat ik mij overreden, omdat Hij mij overreed heeft. In het centrum van mijn bestaan ben *H* gegrepen door wat God heeft geopenbaard. Geloven is geborgenheid bij die God die ik ken en vertrouw. Geloof is vertrouwen in Gods trouw. Door te geloven word ik vrijgesproken van mijn schuld en krijg ik vrede met God. Ook dit roept een diepe vreugde op, die ons brengt tot danken en zingen over het heil dat God geeft.

In dit alles is allereerst de Heilige Geest aan het werk, maar geleidelijk aan word ik ook zelf in beweging gebracht en ingeschakeld in het grote genezingsproces dat Hij bezig is uit te voeren. We *kunnen* niet een *verwonderde toeschouwer* blijven, maar gaan *veranderen* in een *blijmoedige deelnemer*, zegt Heyns. En ons deelnemen aan het heilswerk van de Geest begint juist in de verandering van ons eigen leven. Een verandering die niet het resultaat is van eigen inspanningen, maar de rijpende vrucht van het *her-scheppende* werk van de Geest in ons hart. Wanneer we ons leven aan God overgegeven hebben, en we *vanuit een nieuw levenscentrum* gaan leven, komt er een radicale koerswending in ons bestaan. Die vraagt om een voortdurend en dagelijks afscheid nemen van de

zon- In een leven van zelfverloocheningen navolging van Christus gaan we **ons** op zichzelf **gerichte bestaan** doden en gaan we leven in toewijding aan God. Nier onder **uiterlijke dwang**, maar in een volwassen eigen aanvaarden van de wet die sinds Pinksteren op ons hart is gelegd, wordt het onze lust te willen wat **God** wil en wordt **ons** leven geheiligd.

Metamorfose

Het **werken** van de Heilige Geest is **imponerend breed en diep en uitermate concreet voorwie** met een geloofsoog kijkt. Door Hem gaan we steeds **meer** Christus **erkennen als Heer over ons leven**. De Geest werkt zelden spectaculair: met **Elia moeten wij leren** dat we het niet **moeten** verwachten van **verschijnselen als** geweldige sterke winden, een aardbeving en vuur. Zijn werk heeft veel meer het karakter van 'het **suizen** van een zachte koelte'. Het speelt **zich** vooral in het verborgene af in een ademloze stilte. **Dam werkt het** Woord aan **God levend en krachtig door in het diepst van ons wezen**. En het vormt **ons** om tot mensen die met **Paulus** zegen: 'Mijn oude ik leeft niet **meer**, maar Christus leeft in mij', Gal. 2:20. Wie in zijn geloofsleven schraalheid ziet, en **verlangt naar meer**, moet het zoeken in deze doorwerking van het Woord. En zo in diep ontzag meewerken met God die het **Woord van Christus in zijn voile rijkdom** in ons wil doen wonen, Cel. 3:16, en zo ons leven steeds meer **wil vullen met zijn Geest**, Ef. 5:18. Zo wordt het steeds meer: **God met ons**.

Voor dit artikel heb ik dankbaar gebruik gemaakt van inzichten die ik tegenkwam bij J.A. Heyns, L. Floor, H. Bavinck, G. van den Brink en K(eimpe) Dijk.

Drs. G.J. van Middelkoop is eindredacteur **vv dit blad**.

uit de kerken

Amersfoort-De Horsten - Op 21 december wordt **via** de radio een kerkdienst uitgezonden van de **Gereformeerde Kerk** (vrijgemaakt) in Amersfoort-De Horsten, **Voorganger & Jan Boersma** preekt **over het** thema: 'In verwachting'. De **samenzang** in de dienst wordt begeleid door Peter Eigenraam op **piano** en Minne **Prins** op orgel.

Na afloop van de uitzending is er gelegenheid om met leden van de gemeente na te praten via 035-6727373. Op hetzelfde nummer is de tekst van de preek **verkrijgbaar**, of bij **Stichting Zendtijd voor Kerken**, Postbus 94, 1200 AB Hilversum. Op dit adres zijn ook geluidscassettes, CD's en tekstboekjes te **bestellen**. Voor meer info over Zendtijd voor Kerken zie **www.zvk.nl**.

Deventer - Nieuw adres **ds. W.M. van Wijk**: Alphons Diepenbroeklaan 6, 7425 HK Deventer, tel: 0570 - 62 7475 (werk), 0570 - 62 7499 (privé), e-mail: **van-wijk@solcon.nl**

Axel - Aangenomen: **ds. F.G.** aan het Rot te Broek op **Langedijk**

Middelstum - Beroepen: **ds. M.O. ten Brink** te Lutton

Amsterdam-Centrum - Op zondag 7 december is **ds. R.J. Meijer** bevestigd als predikant/gemeentestichter. Nieuw adres: **Mattenbiesstraat 155, 1087 GC Amsterdam**. Tel: 020 - 416 4676 (werkkamer), 020 - 416 0726 (privé).

Nieuwleusen - Op 40-jarige leeftijd is op 4 december **ds. H. van Dijken** overleden. **Henk van Dijk**

ken werd op 21 maart 1963 geboren. Na zijn middelbare school studeerde hij **geschiedenis** in Utrecht. In het kader van **een diaconaal jaar** werkte hij daarna voor de vereniging De Verre Naasten bij de jonge Gereformeerde Kerken van de Filippijnen. Hij besloot daarop theologie te studeren aan de Theologische Universiteit te Kampen. Op 28 september 1997 werd hij bevestigd tot predikant van de gemeenten van Middelharnis en Bergen op Zoom. In de loop van 2001 openbaarde zich bij hem een ernstige ziekte, waarop hij op **1 januari 2002 met vervroegd emeritaat ging**.

Tolbert - Op zondag 7 december is op **83-jarige leeftijd ds. A. Duits** overleden. **Anthonie Duits** werd op 4 januari 1920 in Gorinchem geboren. Na zijn **theologiestudie** werd hij op 10 november 1946 bevestigd tot predikant van Oldenzaal. Daarna diende hij de gemeente van **Emmer-Compascuum-Emmer-Erfscheiderveen (1949)**, waar hij in 1962 bij opheffing van de gemeente buiten vaste **bediening** werd gesteld. In 1967 nam hij een beroep aan naar **Zwagerveen-Zwaagwesteinde**, en in 1978 naar **Appingedam**, waar hij in 1986 met emeritaat ging. Daarnaast was hij van 1972 tot 1992 werkzaam als **ziekenhuispredikant** voor de drie noordelijke provincies. **Ds. Duits** schreef vele meditaties in de regionale kerkbladen voor **Noord- en Oost-Nederland**, en voor het dagboekje **De kracht van hunne kracht**. Ook verschenen preken van hem in de serie **Waarheid en recht**.

W wandelen met God

Kaarsen worden aangestoken. Lichtjes branden. De liefelijke leisen slieren door de supermarkt. Klinkende klokjes en deinende ritmen. Bomen zijn opgetuigd. Sterren hangen voor de ramen. Kerst is hefeest van de sfeer. Kerst is voor kinderen. Of voor oude mensen. Voor pais ende vree. Hef krijgt de sfeervan een sprookje. En menig kind zal hef ook zo beleven. Hoe wordt het eigenlijk verteld?

Vertelseltjes

Het begint vaak met een oude man en een oude vrouw die geen kinderen meer kunnen krijgen en dan ineens komt er toch nog een zoon. Dat is hoogst merkwaardig en al direct goed om deze hele geschiedenis weg te zetten bij dingen die toch nooit gebeuren. En als er dan ook nog bij verteld wordt, dat ze er altijd om zijn blijven bidden...? Zelfs toen ze al helemaal oud waren geworden...? Nou dan wordt het helemaal zo mooi als het alleen maar in sprookjes voorkomt. En het gaat verder met Maria die zo maar ineens begrijpt dat ze een kind zal krijgen, zonder dat er een man aan te pas komt, terwijl Jozef haar verloofde er maar naar moet raden, wat er gebeurd is.... En als die twee vrouwen, de ene al heel oud en de ander nog heel jong, elkaar opzoeken, worden er dingen gezegd, waarvan je toch haast niet kunt begrijpen, waar Maria ze vandaan haalt, als ze tenminste zo jong geweest is als altijd verteld wordt. En later komen er herders aan te pas, die in de versjes tot herdertjes zijn

verkleind: aardige mannen, maar toch wel wat vreemde figuren eigenlijk als ze dadelijk in beweging komen om een pasgeboren baby op te zoeken dat geboren moet zijn in het slapende stadje vlak bij. Die boodschap hebben ze vernomen van een engel. Dat is ook al vreemd. Maar nog vreemder is het, als het leger van engelen dat tegelijk in de lucht verscheen, verschrompelt tot engeltjes die in het luchtruim zweven. Heeft het verkleinwoord dat ze gekregen hebben er misschien schuld aan dat ze zijn gaan zweven? Wat een wonderlijke dingen allemaal. En tenslotte is er dan ook nog de boze koning, die door een drietal vreemdelingen uit een ver land op het spoor gezet wordt naar het kind dat geboren is. Een ster wees die vreemdelingen de weg, wordt er dan gezegd. Daar is prachtig over gefantaseerd. Het maakt het allemaal alleen nog maar wonderlijker, ook al eindigt het verhaal van hun verschijning in een gruwelijk bloedbad. Dat laatste wordt dan doorgaans maar wat vergeten, want het past niet goed bij de mooie zachte zijghe sfeer van

Kerst-met-de-lieve-lichtjes. Het wordt allemaal zo poezelig en snoezelig: engeltjes, herdertjes, sterretjes, schaapjes en kindertjes. En intussen onwerkelijk. En dat is dan het licht der wereld? De wending der eeuwen? Het hart van de bijbel? Het gaat de lachlust opwekken. En het boek van Maarten 't Hart waarin hij zijn lachen niet bedwingen kan over al die onnozelheid ligt al weer bij de bestsellers.

De harde werkelijkheid

't Is anders, 't is echter, 't is onze werkelijkheid, een stuk van onze geschiedenis. Hij werd echt mens, helemaal echt één van ons. Het was geen sprookje. En de mensen om hem heen waren echt. Hij wordt niet omgeven door een stel wereldvreemde idealisten, maar door mensen die met beide benen op de begane grond staan, mensen zoals we ze kennen uit psalm 1: rechtvaardigen, die ernst maken met de werkelijkheid van Gods geboden. Ze hebben niet alles begrepen in één keer. Ze spraken soms zelfs tegen, maar ze werden gedwongen te geloven, ze konden ook iets herkennen vanuit de dingen die God eerder gezegd en gedaan had, heel vroeger. Ze hebben soms niet geweten hoe ze er mee aan moesten. Dat maakt hen juist echt. In sprookjes wordt alles zomaar geloofd. Maar deze geschiedenis kent geen sprookjesfiguren, maar kent mensen, die nadachten en beslissingen namen. Hoe meer je er over nadenkt, hoe echter ze worden en hoe dichter bij ze komen. En

hoe scherper het eigenlijke wonder van de geboorte van dit kind op je netvlies komt. Dat was het nu juist: Hij werd één van **ons**, mens onder de mensen, terwijl Hij bleef die Hij was, God uit God. Dat is ongelooflijk. Als ik dit wonder vatten wil, dan wordt mijn geest van eerbied **stil**, aanbiddt het, maar doorgrondt het niet, dat zo de liefde Gods geschiedt

Opnieuw verteld : het begin wijst terug naar een ander begin

Het begon inderdaad met een echtpaar op leeftijd. Zacharias en **Elisabeth**. Hij moest nog wel dienst doen in de tempel, dus stokoud **zullen** ze niet geweest zijn, maar in ieder **geval** wel te oud om kinderen te krijgen. Als hij bij het uitspreken van de gebeden namens het volk in **de** tempel - en dat zijn de officiële gebeden om de verlossing van Israël - te horen krijgt dat **God** die gebeden verhoord heeft, gaat het uiteraard niet om zijn persoonlijk gebed om een kind. Dat was al lang verstomd op zijn leeftijd. En hij zou dat moment **ook** niet hebben mogen gebruiken voor zijn persoonlijke gebeden. De engel zegt **ook** direct zoveel **meér** over **dat** kind, dat het duidelijk is vanaf het eerste moment, **dat** keel wat **meer** zal gaan gebeuren dan dat er ergens in het bergland van Judea voor een oud echtpaar nog een aloude gekoesterde kinderwens in vervulling gaat. Trouwens, heeft het geen problemen opgeleverd, toen die toch al oudere mensen ineens een **kind** moesten krijgen? Toen het Zacharias verteld werd, schrok hij ervan! Maar de priester Zacharias had het kunnen (en moeten) bedenken, dat dit de herhaling **was** van het wonder van de geboorte van Izak. En die geboorte was regelrecht te **danken** aan God. **Toen**

was duidelijk geworden, dat God bezig was op een heel eigen manier de beloften van redding waar te **maken**. En bij die geboorte **was** gezegd, dat de hele wereld er zich over verheugen zou. Nu zou er weer **zo iets** gebeuren. En dat betekende, dat God dus in actie **kwam**. Op zijn heel eigen manier, waarvan ieder zou moeten erkennen: dit is niet meer iets van mensen alleen, hier is God aan het werk. Het **was** het begin, en het hele volk Israël heeft **zijn** bestaan aan dat **begin** te danken. Inclusief Zacharias! En toen die oude priester simpelweg reageerde met: dat kan niet, daar zijn we veel te oud voor, vergat hij wel zijn afkomst, vergat hij dat geweldige eerste begin in de tent van zijn stamvader Abraham. Neem het **hem** echter maar niet **kwalijk**: zijn reactie betekent, dat hij een reëel mens was en geen wereldvreemd wezen. Maar zo was het: dit **begin** was herkenbaar in het licht **van** dat andere begin. En dus kon men concluderen: God gaat wat doen! Nu **gaat** er iets gebeuren. Er wordt een Izak II geboren!

In het licht van het begin wordt zelfs het ongelooflijke herkenbaar

En toen kwam het **allergrootste** wonder uit de hele wereldgeschiedenis, de geboorte van het **kind** van Maria. De aankondiging daarvan is karakteristiek: het allergrootste wonder wordt meegedeeld in 'gewone' woorden. Ze was net in ondertrouw gegaan. En dan was je als man en vrouw aan elkaar verbonden voor de wet. En wie dat verbrak kreeg dezelfde straf als wie een **huwelijk** verbrak. Dat was een wet die op God zelf **terugging**. Wat **zullen** die twee, Maria en Jozef het er moeilijk mee gehad hebben, dat de engel nu juist in die periode met zijn boodschap

was gekomen. **Voor** de wet golden ze al als getrouwd. Zij kon de boodschap van de engel toch **niet** verzwijgen tegenover 'haar man'? Ja zo moet je dat toch wel zeggen: voor de wet was hij haar man. Dan hij moeten denken aan overspel. En daar **was** **immers** helemaal geen sprake van. Maar kon dat huwelijk dan nog wel doorgaan nu? Maar hij kon haar ook toch niet meer verlaten? Die ondertrouw legde toch een band tussen hen? Waarom was die boodschap juist in die korte periode van ondertrouw gekomen? Daaruit had Maria al begrepen, dat Jozef niet de vader zou zijn. Maar kon hij dan nog wel haar man worden? En dat **was** hij eigenlijk al. Daar heeft ook Jozef mee geworsteld. De zwangerschap werd duidelijk. En niet voor **niets** had de engel tegenover 'zijn **vrouw**' gesproken over de zwangerschap **van die** oude tante Elisabeth. Maria had die hint begrepen: ze ging er heen. En toen die twee vrouwen **elkaar** in de **amen** velen, voegden zich de ontbrekende **stukken** van de puzzel aan elkaar. Hier was het wonder van de geboorte van Izak II aan de gang. Dat was het **begin**. God was aan het werk. Hij was opgestaan om zijn volk barmhartigheid te bewijzen. De verhoring van de officiële gebeden in de tempel. En die geboorte zou nog worden overtroffen door het grootste wonder aller tijden: de geboorte van een **kind**, dat God tot zijn vader heeft. En **toen** brak er iets los **in die** jonge vrouw. Ze kende de geschiedenis van Abraham. Ze kende het optreden van **God**, zijn stijl **van** werken. En ze zei het: wat er nu gebeurt overtreft **alles**, de hele wereld zal er over spreken; God is opgestaan en hij doorbreekt **alle** regels, en wat onmogelijk is, gaat nu gebeuren. Berg je!

En toen Jozef alles goed had overwogen, zag hij geen andere mogelijkheid dan van het toneel te verdwijnen. Hij was immers ook niet op het toneel geroepen. Hij gaf zijn vrouw op. En hij zal vast van haar gehouden **hebben**. Hij bracht **het** offer **van** zijn leven. Het tekent hem als iemand die ernst maakte met wat hij van **God** wist, en hij deed een stap opzij. En wat voor **één**! Je kunt diep respect hebben **voor** Jozef. **Hij** kende zijn plaats. Hij boog zich als het ware voor het **kind** van Maria, erkende zijn onmacht en **wilde** vertrekken. **Dat is** geweldig! Zo reageer je dus op God: je gaat opzij en laat Hem door.

En pas op dat moment, en juist op dat moment komt de engel bij Jozef en roept **hem** op het toneel: "Jozef, zoon van David". Heel opvallend, juist met die titel! Jozef moet als de laatste zoon van David naar de wet optreden als vader. Dat is een adoptie als het ware. Door Jozef wordt het **kind** van Maria aan het geslacht van David verbonden. Van boven ingeplant eigenlijk. "David" "krijgt" zijn **kind**. En zo **krijgt** dit kind recht op de troon. De **regering** der wereld zal in handen liggen van een zoon van David, voor eeuwig. Zo is de situatie tot op vandaag! Wij worden geregeerd door een Davidide. En het is allemaal heel echt. Ze trouwen, die twee, direct. Toch. En er staat bij, dat ze geen gemeenschap met elkaar hadden. Het is haast een te intieme mededeling. Wie praat daar nou over eigenlijk? Maar intussen is het **hoogst** bijzonder voor een pas getrouwd stel. Ze moeten het **zelf** verteld hebben, anders kon Mattheus het niet schrijven. Zo wordt duidelijk van wie het kind werkelijk is: van God. Ongelofelijk. En tegelijk van Maria, die met Jozef getrouwd was, hele-

maal als een echte vrouw in een echt huwelijk. En **Jezus** wordt het oudste **kind** in een timmermansgezin. Er komt later nog een handvol kinderen. Ze staan met naam en toenaam in de evangeliën vermeld. De oudste van zeker zes. Zo is hij groot geworden in het gezin van vader Jozef en moeder Maria. En zo kunnen we hem herkennen als één van ons. Hij was en is echt.

En al die andere dingen....

Die herders behoorden tot het **ruige** deel van de maatschappij. Ze stonden doorgaans niet al te best bekend. Zij staan niet maar in een beetje licht, maar de heerlijkheid des Weren omscheen ze. Dat is een term uit het Oude Testament. Dat is de aanwezigheid van God zelf! En zij kwamen in actie, **zij** wel!

En de engelen voerden een show op van macht en geweld: ze vormden het leger van de leger-scharen van God. En ook dat was alleen maar herkenbaar vanuit het Oude Testament. Er komt wel wat los bij deze geboorte! Bedenk het maar goed!

En de wijzen **komen** uit het Oosten, ja zij komen er op **af**, **gelokt** door **het** kaarslicht van de ster. En in het land van het licht der profetie komt niemand in beweging, terwijl ze toch de profetieën zo maar uit hun hoofd **konden** citeren. Gingen zij ook? En 'komen' wij ook?

Ja een koning die erom bekend **stond** zijn eigen macht veilig te stellen, die komt in actie, hij wel, de "gecroonde vos", en hoe! De geboorte van dat **kind** Jezus heeft vele gezinnen in onherstelbaar verdriet gestort. En hoe zullen de moeders van **Bethlehem** daartegen aan gekeken hebben? Zullen ze zijn geboorte niet verwensd hebben? Nee je kunt niet zeggen, dat zijn bedje gespreid was. **Integendeel**. Als zijn vader

en zijn moeder hem niet hals over kop hadden weggebracht naar Egypte, **was** hij geen jaar oud geworden! Zo fel was het verzet. Direct al. En waar staan wij?

En als je verder leest val je van de ene verbazing in de andere. Hij eindigde zijn leven op een **allerafschuwelijkste** manier. En tenslotte lees je dat Hij terugkomt uit het graf, op eigen kracht nog wel. Hij is het echt, dat konden ze voelen aan de spijker-gaten van het **kruis** in zijn handen. Nota bene! En **dan** staat Hij daar en zegt: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde. En vertel **dát** aan iedereen. Want dat is de echte werkelijkheid. En toen werd alles **duidelijk**: Hij is echt de eeuwige Zoon van David, de Koning zonder opvolger, de Man die de vijand van elk mens verslagen heeft: de dood. Daar stond Hij: het **kind** dat echt geboren was en dat Man geworden is, en Hij deelt het leven uit. Het leven met God, dat eeuwig is. Daarvoor is Hij gekomen. Het licht der wereld.

En daarvoor moet ieder naar Hem toe.

Gaan we?

Of blijven **we** zitten bij de kaarsjes en de herdertjes die bij nachtelagen, en de engeltjes die door het luchtruim zweven?

Hij is echt!

Ds. J.T. Oldenhuis is predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman

GEREFORMEERDE SCHOOL: HOE LANG NOG?

J. Baas

opvoeding en onderwijs

Kunnen leerkrachten van de uitgetreden vrijgemaakten nog wel leerkracht aan een gereformeerde school blijven? En de ouders van dezelfde snit nog lid van de gereformeerde schoolvereniging? Hoe ga je als schoolbestuur om met Nederlands Gereformeerde leerkrachten en de ouders uit dit kerkgenootschap? Mogen leerkrachten aan de school worden aangesteld? Kunnen ouders lid zijn van de schoolvereniging?

"Of een leerkracht goed is in het uitoefenen van zijn baan, speelt helaas geen enkele rol bij de beslissing of een leerkracht mag aanblijven, die meegaat met de nieuwe 'vrijmaking'. VakGMV ziet voor de werkgever een duidelijke verantwoordelijkheid in het omgaan met ontslag," (bron: www.gmv.nl).

Geen kleinigheid

Een drietal vragen die in de maanden november en december hoog op de agenda's van een gereformeerde schoolvereniging zouden hebben kunnen staan.

Deze vragen zijn niet de eenvoudigste. Na een avondje vergaderen ben je er nog niet uit. Het houdt je gedachten bezig. Het moet daarom wel meer dan een hobby zijn om in deze dagen bestuurder te willen zijn van een gereformeerde onderwijsorganisatie.

Op zichzelf zijn de vragen legitiem. Ze komen op uit de dagelijkse praktijk, maar de antwoorden zijn minder eenvoudig dan op het eerste gezicht lijkt. De vragen raken namelijk steeds aan de kern van de bestaansgrond van het gereformeerde onderwijs.

Som lijkt wel of we met zijn allen weer in de puberteit van ons bestaan beland zijn: niets is zeker. Alles wat zo vertrouwd was

wordt opnieuw bevraagd. In ons geval de vragen over het gereformeerde onderwijs: waarom eigenlijk, en hoe dan?

Natuurlijk is het goed om je regelmatig af te vragen of je op

---

*Alles wat zo vertrouwd was
wordt opnieuw bevraagd*

---

de juiste weg bent. Dat doe je om scherp te blijven, maar vooral omdat je bewust bezig wilt zijn met het gereformeerde onderwijs. Dit artikel wil een bijdrage leveren aan de discussie die deze dagen weer opgelaaid is over de grenzen van het gereformeerde onderwijs.

Wat is kenmerkend?

Om het enigszins op een rij te krijgen gaan we eerst terug naar een aantal basisgegevens. In Nederland is het recht in de

grondwet beschreven, dat de gelegenheid biedt om in vrijheid scholen op te stichten en in te richten. Als er voldoende 'medestanders' voor jouw ideeën zijn wordt die school door de overheid gesubsidieerd. Via de officiële papieren van de school, zoals bijvoorbeeld de statuten van de schoolvereniging en het schoolplan beschrijft men de identiteit van de school. Zo is het ook gegaan met de meeste gereformeerde scholen. Ouders wilden een school waarin onderwijs wordt gegeven, dat aansluit bij de opvoeding thuis. Daarvoor werd in de regel eerst een vereniging opgericht, vaak met de officiële ondertitel: tot stichting en instandhouding van gereformeerd onderwijs. Ouders gaven mede op die manier uitvoering aan hun doopbelofte. Juist de opvatting over de doop, die veilig was gesteld in de vrijmaking, en de daaraan verbonden visie op kinderen en hun opvoeding noodzaakte hen van de door de overheid geboden mogelijkheid dankbaar gebruik te maken. Het onderwijs moest in de inhouden en in de omgang met de kinderen duidelijk maken: Het gaat hier om kinderen van het verbond. Kinderen met rijke beloften. Het teken en zegel daarvan staat op hun voorhoofd. Kostbaar materiaal, waar je het beste voor zoekt, vandaar! Voor alle duidelijkheid: Gereformeerd onderwijs wil dus niet zeggen: dit is een school met betere kinderen dan op een andere school. Helaas, de zonde zit ook in het hart van deze kinderen. De satan maakt zich juist het meest druk om deze kinderen. Hij wil ze

maar **wat** graag bij **God** vandaan hebben.

Bijzondere kinderen

De gereformeerde school is wel een school met bijzondere kinderen. Namelijk kinderen met een bijzonder voorrecht: Gods beloften, met daaraan verbonden de duidelijke eis die beloften **te** gaan geloven en er uit te leven. Dat kunnen ouders hun kinderen natuurlijk nooit zelf geven, ook de leerkrachten van de gereformeerde school niet. Alleen de Geest van God **kan** harten gewillig en bereid **maken** om voortaan voor Hem te leven. Hij zet daar de **geëigende** middelen voor in.

Gereformeerd onderwijs wil dus niet zeggen: dit is een school met betere kinderen

---

De belangrijkste **daarvan** is het Woord. Dat moet doorgegeven worden. Daarvoor schakelt die Geest mensen in: vadem, **moeders**, meesters, **juffen** en docenten. Gereformeerd onderwijs is **dus** niet vrijblijvend. Het komt er echt op aan, dat er secuur mee omgegaan wordt. Het is geen speeltje van een paar fanatieke gereformeerden.

Leerkrachten

Omdat je er zo **zuinig** op bent, maak je zorgvuldige afspraken. Bijvoorbeeld: op deze school komen uitsluitend leerkrachten werken die op dezelfde basis staan als wij. Kortom die op hetzelfde aanspreekbaar zijn. Daarom: gereformeerde leerkrachten. Via de kerk hebben we daar namelijk zicht op.

In dit onderwijs gaat het immers om je kinderen en je beloften voor hen **aan** God. En dat is geen lichtvaardige zaak. **Als** je weet hoe heilig **Hij** is, dat Hij nooit sjoemelt, omdat Hij de betrouw-

bare is, de "Ik ben", dan wil jij dat toch zeker **ook** niet. Want de **kinderen** waar je voor zorgen mag zijn niet van jou. Ze zijn **van** Hem. Jij **mag** op ze passen, omdat Hij ze bij jou laat logeren. Misschien is een moment van bezinning hier in dit artikel op **zijn** plaats. Een paar punten daar-bij ter overdenking:

- Hoe **zit** met de dankbaarheid voor het **gereformeerde** onderwijs? Wordt het **nog** als een **genadegave** gezien, een wonder, dat in heel de wereld nauwelijks zijn gelijke heeft? Gaan we daar dagelijks **nog** voor op de knieën?
- Gereformeerd onderwijs staat niet gelijk aan volmaakt onderwijs. Er **werken** mensen en die maken fouten. Wat doe je daarmee? Bijvoorbeeld: Is er nog het dagelijks gebed voor het gereformeerde onderwijs? Een muur van gebeden? Of is die muur afgebrokkeld en is hij verworpen tot een puinhoop van **kritiek** en roddels? **Als** de muur weg is, is de ruïne het volgende doelwit van de vijand.

Toelatingseis

Op gereformeerde scholen geldt een toelatingsbeleid. Iedere school vult dat voor zichzelf zo zorgvuldig mogelijk in. Bij toelating van niet-vrijgemaakte kinderen wordt een **toelatingsgesprek** gehouden. Bij die toelating wordt een aantal zaken afgesproken: "Je kind wordt toegelaten en heeft recht op goed onderwijs. Daar mag je **ons** op aanspreken. Maar tegelijkertijd zullen **jullie** moeten weten dat je gasten bent. En die gasten hebben zich te houden aan de regels **van** het **huis**. Dat betekent: zo spieken wij hier over de doop. Deze psalmberijming wordt hier geleerd. Zo praten we hier over de kerk en de geschiedenis daarvan. En samen met de kerk doen we een aantal projecten,

waarbij we verwachten dat jouw **kinderen** ook meedoen."

Het **kan** zijn dat gelovigen uit de evangelische richting een onderkomen bij de gereformeerde school zoeken. Bij deze mensen zou je er nog aan toe kunnen zeggen: "Ik denk dat u uw kind beter niet bij ons op school **kunt** aanmeiden. Bij **onze** school staat het gevoel voor veiligheid en geborgenheid vanuit de identiteit centraal. Voor uw **kind** **kunnen** wij dat niet voldoende bieden en is het voor hem of haar echt onveilig: Want wij praten met de kinderen regelmatig over de doop en Gods beloften en eisen aan kinderen. In de **bijbelles** komt bijvoorbeeld regelmatig de vraag naar voren: "Hoe kun je weten dat de Here God echt **van** jou houdt?" En daar **hoort** het antwoord bij: "door het teken van de doop". En als uw kind niet **gedoopt** is, wordt het onzeker of bang, of sterker het vraagt zich af: "Hoor ik daar wel bij?" Zo'n onveilige situatie moet u voor uw **kind** niet eens willen. **Wij** **kunnen** in dezen **in** elk geval geen water bij de wijn doen. Wij **hebben** de dure plicht **hier** zo over te praten. Want daar klopt nu net het hart **van** onze school."

Even ter zijde: Met name op het punt van de doopopvatting is er met veel evangelische groeperingen een **wezenlijk** verschil. Dat verschil werkt **ook** door naar opvoeding en onderwijs, als je je **zelf** **serieus** neemt.

Want daar klopt nu net het hart van onze school

Wij geloven dat God de doop heeft gegeven als teken van zijn beloften. **Veel** gelovigen **die** zich evangelisch noemen, **menen** echter dat de doop een teken is van aanwezig **geloof**. Het lijkt op het eerste gezicht misschien een haarkloverij of een **slim** verschil in **formulering**. Maar in als gevolg

van die opvatting **kunnen** de **wegen** bij de opvoeding ver uit-eenlopen.

Opnieuw een moment om even **stil** te staan en te **bezinnen**. De volgende punten daarbij ter overdenking:

- Wat voor verschil in benadering van de opvoeding kun jij je **voorstellen** bij deze verschillende doopopvatting?
- Zou een gereformeerde leerkracht, **als** er meerdere niet gedoopte kinderen in **zijn** groep zitten, daar in **zijn** lessen rekening mee moeten houden?

Leerkrachten

Wat betreft de leerkrachten is het toelatingsbeleid **smal**. Alleen gereformeerde leerkrachten **mogen** voor de klas. En als je dat afmeet naar het bovenstaande is daar niets mis mee. Een goed besluit. Je zou je eigen bestaan als gereformeerde school ermee op de tocht kunnen zetten. Doordat de relatie met de **christelijk** gereformeerde kerken zover gevorderd is, is inmiddels de opening naar leerkrachten uit die kerkgemeenschap **realiteit** geworden. Voor de gereformeerde scholen geldt dat zij hierin slechts **kerk**-volgend kunnen zijn, omdat ze zuinig zijn **op** hun **materiaal**. Als de gereformeerde school hiermee **gaat** rommelen, kan dat zeer vervelende gevolgen hebben. Het zal niet de eerste keer zijn dat een gereformeerde school vanwege **zijn** aanname- en **ontslag**beleid voor de rechter wordt gedaagd. Het **vraagt** daarom aan de school **een** zeer zorgvuldige manier van handelen. Het komt ook voor dat leerkrachten **maar** lid van de gereformeerde **kerk** **blijven** omdat ze **anders** hun baan kwijt raken. Misschien dat via een functioneringsgesprek dit met hen aan de orde gesteld kan worden. Zijn ze **zo** wel eerlijk bezig **voor** zichzelf en **voor** Gods aangezicht?

Kerkvolgend

Soms kun je je niet aan de indruk **onttrekken** dat gereformeerde **onderwijsinstanties** voor de **muziek** willen uitlopen. Dat lijkt, **gezien** het belang van het onderwijs, ongepast. Waarom zouden we zo haastig zijn met het toelaten van andere leerkrachten?

We zijn gasten, daar hebben we zelf voor gekozen.

Voelen de gasten zich soms erg te kort gedaan? Ik geloof er **niets** van. Regelmatig valt er **van** hen te horen: "Hou het alsjeblieft zo gesloten, dat geeft je menselijkerwijs gesproken de meeste garantie op **continuïteit**. We zijn gasten, **daar** hebben we **zelf** voor gekozen."

Emotie

We leven in de tijd waarin de emotie, **het gevoel**, een **grote** rol speelt. We vinden het vaak zielig of 'stom' dat die ander geen volwaardig lid van de schoolvereniging **kan** worden. "Het zijn toch geen mindere **mensen**?" **Op zichzelf** is die aandacht voor het gevoel bij je beslissing niet verkeerd, maar laat dat niet de overhand hebben. Je neemt dan je beslissing op die basis. Bijvoorbeeld: je bent boos op de 'nieuwe vrijgemaakten' en je **wilt** ze **eens** flink een hak zetten. "Ha, jullie **willen** zo graag apart zijn, nou dat moet je dan maar eens voelen, **trek** de consequenties dan **ook** uit je woorden." Of je vindt het zielig dat - op zichzelf - aardige en zeer gelovige mensen geen lid kunnen worden van de schoolvereniging. Dat past toch niet meer bij deze tijd? Het is goed dat aandacht voor is **voor** die gevoelens. Maar laat het gevoel zelf daarbij niet doorslaggevend **zijn**.

Volwassen?

Datzelfde idee bekreep me toen het GMV, onze gereformeerde vakbond, het volgende idee lanceerde onder de titel 'Volwassen identiteit' (bron: www.gmv.nl)

VakGMV spreekt van een treurige situatie. Het is jammer dat goed functionerende christelijke werknemers hun school moeten verlaten. VakGMV pleit er dan ook voor dat scholen zich beraden op hun positie. Het wordt tijd dat deze scholen op een volwassen manier een eigen christelijke identiteit ontwikkelen, los van het lidmaatschap van een bepaalde kerk. De CAO's voor het gereformeerd primair en voortgezet onderwijs kennen de Beroepscode. In plaats van docenten te binden aan het lidmaatschap van een bepaalde kerk, zouden docenten gebonden kunnen worden aan deze Beroepscode. Deze Beroepscode kan ook vruchtbaar worden ingezet om de eigen richting van het gereformeerd onderwijs naar de overheid te verduidelijken.

Als de scholen werkelijk het pad van dit voorstel zouden inslaan, luidt dat **feitelijk** het einde van het gereformeerde onderwijs in. De gereformeerde school verwordt dan nog slechts tot **een** grondslagschool. De volgende stappen laten zich raden, als je je gevoel laat spreken. "Zielig, dat die **mohammedaanse** leerkracht bij **ons** geen **les** mag geven..." Als de school slechts een hobby zou zijn van een paar idealisten, dan is het verworden tot een

---

Als de school een hobby zou zijn van een paar idealisten, dan is dat terecht

---

grondslagschool terecht. Maar het gereformeerd **onderwijs** is nota bene een dochter **van** de kerk. Uit de **kerk** geboren. Niet zomaar,

maar juist omdat men beloften serieus wilde nemen. Met dit GMV-voorstel wordt die **rijkdom verkwaanseld**. Is dit geen **ondoordacht voorstel, zo'n Herbenproefballon?** Er wordt bij dit voorstel weliswaar geroepen om volwassenheid, maar getuigt dit voorstel zelf wel van een volwassen evenwichtigheid? Het lijkt wel of er voornamelijk op emotionele gronden iets wordt voorgesteld. Het komt over als typisch voor deze tijd: ik heb er een goed gevoel over. Maar de juiste basis onder dit voorstel - kennis van zaken, kennis van de historie - ontbreekt. Jammer dat een G-organisatie met dit soort voorstellen op de proppen komt, die had beter moeten weten. Bovendien is de school niet van de leerkrachten maar van de ouders. Zij bepalen de identiteit van hun school. **Leerkrachten zijn** wel zeer bepalend voor de invulling van die identiteit. Zij vullen de dagelijkse praktijk in.

Leerkrachten zouden zelf de consequenties van hun keuzes beter moeten overzien

Leerkrachten zouden zelf de consequenties van hun keuzes beter moeten willen overzien. Kiezen voor gereformeerd onderwijs zou een bewuste keuze vanuit het geloof moeten zijn. Aangevuld door een zeker idealisme, naast de didactische vaardigheden en de vakinhoudelijke kennis. En als je later anders in je geloof bent gaan staan, moet je de consequenties daarvan serieus durven nemen. Jammer dat het GMV zijn leden daar niet op wijst: Uw ja zij ja en uw nee, nee.

Identiteit is een van de belangrijkste pijlers voor de kwaliteit van het gereformeerd onderwijs. Haal je die pijler weg, of ruil je die in voor een of andere vage beroepscode dan ontnemen je het

gereformeerde onderwijs een van zijn kernkwaliteiten.

De school is van de ouders. Het lijkt of er een nieuwe schoolstrijd ontbrandt. Alleen lijkt de vijand nu niet buiten, maar binnen te zitten. Dat maakt de strijd lastiger, maar niet minder noodzakelijk. Voor de ouders en bestuurders een belangrijk moment om zich te bezinnen op het hoe en waarom van de gereformeerde school. Is het een gewoonte om je kinderen daarheen te sturen of maak je nog bewuste keuzes op grond van kennis van zaken.

Iets is niet per definitie goed omdat het van vroeger komt. Dat geldt ook voor ons gereformeerde onderwijs. Maar voor je dat prijs lijkt te gaan geven, is een stevige oriëntatie op de geschiedenis wel van belang.

We hebben met ons gereformeerde onderwijs een bijzonder geschenk gekregen. Laten we ons inspannen om dat op een verantwoorde manier in te vullen, om dit geschenk van God ook zorgvuldig te bewaren.

Jetze J. D. Baas is directeur van een gereformeerde basisschool en mede-hoofdredacteur van het opvoedingstijdschrift 'Aan de hand'.

Lied van de week

Vanwege de vakantie is er ditmaal geen Lied van de Week.

KERNREDACTIE:
DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP,
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN:
DR. E. A. DE BOER,
DRS. A. L. Th. DE BRUIJNE,
DRS. ID. HAARSMA,
PROF. DR. G. KWAKKEL, DRS. B. LUITEN,
DRS. K. DE VRIES, J. WESTERT.

MEDEWERKERS:
J. J. D. BAAS, DRS E. BRINK
J. M. DE JONG,
DRS A. S. VAN DER LUGT,
DR J. SMELIK, DRS H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT:
L. HERES, Wortmanstraat 628,
8265 AZ Kampen, tel. 038 3322740.

Alle snikken bestemd voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@wx.nl, ingeval per post via Postbus 24, 8260 AA Kampen

UITGEVER:
Print Media bv, Bedum. Technische Realisatie: Scholma Druk bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:
Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA-Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636. Fax: 050 - 3012732 (o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties 14 dagen vooraf.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:
€ 48,50 per jaar (per 01-01-04 € 49,00);
studenten € 36,50; buitenland € 99,00
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar te geschieden (voor 1 december)

Losse nummers € 1,20 (incl. Porto).
De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de
Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES:
Prijs: € 0,45 p k mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Kostersboek € 19,50

Kostersboek Geref. Kerken in Nederland. Foto kerkgebouw, adres, historische gegevens, zaalaccommodatie, gegevens kosten en foto.

Verkrijgbaar bij boekhandel, Media Expresse en Profiel. Zie ook www.profiel.nl

BEZINNING OP DE ZONDAG

J. Westert

In de Gereformeerde Kerken speelt het gesprek over de zondag een stevige rol. De laatste generale synode hield zich indringend met het thema bezig en besloot om een deputaatschap in te stellen met als taak de bezinning op de zondag uit te diepen en niet om de afgeronde besluitvorming over het karakter van het 'arbeidsverbod' nog eens over te doen. Wat betekent de zondag voor kerkmensen. Hoe beleven en vieren zij de zondag? Via een kleine enquête probeerden we er meer zicht op te krijgen. Er is ongetwijfeld sprake van veranderend gedrag over wat mag en wat niet mag. Voor kerkmensen blijft de zondagse rustdag echter boven alles: de dag voor de Here.

Het vraagstuk van de zondagsarbeid heeft de afgelopen jaren veel kerkelijke en vooral kerkrechtelijke aandacht gekregen. Maar nadenken over het karakter van de zondag en het vieren van de zondagsrust vraagt ook om inzicht in de opvattingen onder kerkmensen. Daarvoor hebben we als deputaten een kleine enquête opgesteld, die ieder in de eigen omgeving kon uitzetten. Zelf heb ik de enquête via e-mail onder 250 leden van het GMV uitgezet. De resultaten zijn verwerkt. 124 mensen hebben gereageerd. Natuurlijk valt er op het wetenschappelijk gehalte van deze enquête het nodige aan te merken. Het was ook niet de bedoeling om een representatief resultaat te bereiken. Via de enquête wilden we op een indicatieve manier zicht zien te krijgen op de opvattingen over de zondag(sbeleving). Op die wijze kun je je eigen waarnemingen enig-

zins toetsen. Dat is bij dit thema relevant. Je ontkomt zo ook aan een te smalle – en eigen leven leidende – discussie. Je kunt ook enige tendensen onder kerkleden weergeven.

Feestdag

De grote meerderheid noemt de zondag een geschenk met een feestelijk karakter. Van de respondenten vindt een aantal mensen (45%) deze terminologie te onhelder. Zij kiezen zelf voor een aanvullende formulering. Daarbij noemt 78% van deze groep, dat de zondag een belangrijke rol speelt in de dienst aan de Here. Ruim 23% benadrukt ook het belang van 'rust en vrij zijn' expliciet als een heel belangrijk element van de zondag. 4% van de ondervraagden beleeft de zondag als iets negatiefs. Kortom, de grote meerderheid beschouwt de zondagsrust als een

groot goed. Bij alle debatten over de veranderende opvattingen over de zondag is dat gewoon een prima start in de enquête. De zondag is een rustdag met een feestelijk karakter, waarbij de dienst aan de Here centraal staat.

Ja maar, zult u vragen, waaruit blijkt dan die zondagsviering precies? Welke elementen springen er positief uit? 66% procent van de ondervraagden noemt **fijne**, goede kerkdiensten met een goede preek, waarin men God ' ontmoet' en waardoor het geloof gesterkt wordt en bijbelstudie, als de kern van de zondagsviering. Dit kernelement wordt aangevuld met het **niets** moeten, **rust** op deze dag (45%). Ook **saamhorigheid**, **gezelligheid** en de sociale contacten met vrienden en gemeenteleden (66%) zijn belangrijk.

is niks 7

Gezin

Twee aspecten uit de reacties willen we **nog** afzonderlijk noemen. 24% ervaart de zondag als een **gezinsdag**; er wordt samen gepraat, we zijn samen en studerende kinderen zijn thuis. De functie van het **sociale** contact in gezinsverband wordt als belangrijk ervaren. 6% noemt de zondag **nog** eens nadrukkelijk als een dag van bijbelstudie en tijd voor bezinning.

Het geschetste beeld is tamelijk rooskleurig. Daarom hebben we ook gelet op de negatieve invloeden, die genoemd worden. Ze kunnen niet op tegen het positieve, maar deze tegenreacties blij-

ven wel de moeite van bezinning waard. Voor 15% kan een slechte **kerkdienst/of preek de zondagsbeleving** stevig aantasten. De stress van het werk **of** van **allerlei** andere verplichtingen maakt voor 14% van de ondervraagden de zondag minder feestelijk. 15% van de mensen noemt eenzaamheid **of** discussies en **onderling conflict** over de **kerk** en de zondag de **tegenpool** van een positieve zondagsbeleving.

Tegenvallers op zondag worden overigens niet alleen door anderen **of** externe omstandigheden veroorzaakt. Een te late zaterdagavond, slecht weer, maar vooral de eigen **stemming of** een **ruzie** tast de zondagsbeleving aan. 7% van de ondervraagden geeft aan zich te ergeren **wat** anderen (**kerkleden** en mensen in het algemeen) op zondag doen. **Vijf** mensen geven aan de zondag te associëren met **deur** en **verveling**.

Hoe lag de zondag in het gezin waar u bent opgegroeid? Voor de meeste respondenten is de zondag ongeveer **gelijk** aan het gezin **waar** ze zijn opgevoed. Vroeger lag er in het **gezin** meer de nadruk op verplichtingen, maar daar zijn **zij** niet rancuneus over. Een **enkele** keer wordt genoemd een dag met veel kerk en weinig geloof. De kerkdienst spelen in de gezinnen, **waar** de ondervraagden uit afkomstig zijn een **essentiële** rol, maar ook de aandacht voor het gezin en familie. Negatieve ervaringen zijn rust met afwezigheid van bezigheden, saaie dag, de ouders deden een middagdutje en altijd maar weer wandelen. Degenen die het laatste hebben geantwoord, zullen nu ongetwijfeld niet aan het **Pieterpad** beginnen.

Dag van de Here

De invalshoek van de **enquête** was tot nu toe in zekere zin bele-

vinggericht. Het sociale aspect van de zondagsrust treedt dan naar voren. Daarom hadden we ook behoefte om te weten, hoe de ondervraagden het **rustkarakter** van de zondag onderbouwen. Men kon kiezen uit een paar karakteristieken: gebod van de Here, een dag om adem te schep-
pen, een dag om afstand te nemen van je gewone werk. Een groot aantal mensen kruiste meerdere **mogelijkheden** aan. De karakteristieken werken aanvullend. **Als** we deze karakteristieken toch proberen te onderscheiden krijgen ze alle ongeveer evenveel steun (ruim 60%). Het begrip zondagsrust is verbonden met de dienst aan de Here. **Tijd** voor de Here, voor genieten van Zijn werk en Zijn gaven, tijd om kerkdiensten te bezoeken. In andere **omschrijvingen** staat minder expliciet de dienst aan de Here voorop. Met ziet in rust de **mogelijkheid** voor bezinning en geestelijk bijkomen, voor onderbreking van de **waan van de dag**.

Er is nog een ander benadering van rust: tijd voor sociale contacten (familie, vrienden, naasten), of juist voor **jezelf**: van binnen rust ervaren, toekomen aan mezelf. Heel concreet is **rust**: genieten van de natuur, wandelen en fietsen, lezen van krant en boek, sporten, hobby's, knutselen en een goede maaltijd. Rust is een **fijn** gebod van God, zo vatte een van de **ondervraagden** zijn opvattingen samen.

Werken op zondag

Naast de aandacht voor het karakter **van de zondagsrust** werd de vraag naar zondagsarbeid gesteld. Van de **respondenten** hoeft een duidelijke meerderheid (70%) niet op zondag te werken. 13% werkt incidenteel op zondag en 16% moet regelmatig werken. In de laatste groep zitten relatief veel werkers in de

zorg, bovendien hebben een enkele predikant en kosten de enquête ingevuld. We gaven al aan, dat de enquête qua representativiteit niet nauwkeurig genoeg is voor te algemene **conclusies**. De aantallen zijn daarvoor ook te laag. Desondanks komt het werken op zondag meer voor dan dat ik op basis van mijn werkervaring vermoedde. Onder degenen, die incidenteel op zondag moeten werken, komt het werken **met beveiligingsystemen** **veelvuldig** naar voren. In onze samenleving zijn onderhoud en beveiliging in veel bedrijven en installaties niet meer weg te denken. Dat vergt incidenteel om **zondagswerk** en oproepbaar zijn. De aard het werk in een zo van technologie afhankelijke samenleving zorgt voor nieuwe **vormen** van zondagswerk, zo blijkt uit de enquête. Een andere categorie **zondagswerkers** wordt veroorzaakt door de internationalisering van de wereldeconomie. Mensen in allerlei functies bij overheid en bedrijfsleven hebben er regelmatig mee te maken hebben. De internationalisering en **globalisering** van de economie wordt in het incidentele zondagswerk zichtbaar.

Persoonlijke afweging

Het is een gevarieerd overzicht aan werkzaamheden die duidelijk maken, dat de bekende begrippen van de synode van Dordrecht (1419) als werken **van noodzakelijkheid** en werken **van barmhertigheid** niet voor alle eeuwen op dezelfde wijze in te vullen zijn. Eenvoudig geformuleerd: onderhoud in de energiesector **kan** op zondag even niet worden opgeschort. In de arbeidswetgeving is zondagsarbeid geen vraagstuk, als de aard van het werk **dit** noodzakelijk maakt. In de vroegere agrarische samenleving was de aard van het werk duidelijk **definieerbaar** en **voor** ieder herkenbaar. In

onze technologische maatschappij met zijn **anonieme functies** is een term als de **aard van het werk** veel **minder gemakkelijk** als een **collectief** te hanteren definitie te gebruiken. In toenemende mate **komt** het aan **op een persoonlijk oordeel w afweging over de noodzakelijkheid van zondagswerk**.

Noodzakelijke zondagsarbeid is veel minder bedrijfstak gebonden geworden. **Een voorbeeld:** in de zorg wordt op **zondag** gewerkt, **maar** bepaald niet **al** **ie** werk **is** **perse noodzakelijk** werk. Het heeft ook **alles te maken** met de economische condities, w o n - der dat **werk plaatsvindt**. Denkt u **maar** aan het **zondagse opnamebeleid** van ziekenhuizen. **Bezinning** op de zondag als rustdag en de onthouding van zondagsarbeid vraagt **om** een veel **persoonlijker** en **individuele** afweging dan in het verleden. **Als** de **collectieve grenzen** van **noodzakelijk werk** **minder gemakkelijk** te **trekken** zijn, **komt** meer aan op uw eigen arbeidsethiek **ten aanzien** van zondagswerk. Het **is** **nodig** om ons die **verandering in het grofmazige debat** over de zondag voldoende te **realiseren**. **Voor** of **tegen** zondagswerk vraagt om weloverwogen argumentatie en **kennis van achtergronden** van veel voor **buitenstaanders** tamelijk **anonieme functies**. Wat **mij** **betreft** **leidt** dat **niet tot een gemakkelijker omgaan met zondagsarbeid**, **eerder** wordt het lastiger. Het handhaven van de **collectieve regel** van niet **werken** op zondag vergt vaker een **individuele afweging**. **Ik** wil dat ook met een ander voorbeeld duidelijk maken, **nl** de **koster**. Het is **een onverdacht beroep** als het om zondagsarbeid gaat. **Inherent** aan de aard van het **werk** zult u zeggen. Niemand die deze **functionaris aanspreekt op zijn** zondagsarbeid. Het is volstrekt normaal, dat hij zijn werk doet. Maar **is** het ook zo normaal,

dat **zijn werk** uitdijt tot het **verzorgen** van het **kerkelijk centrum** voor allerlei **bijbelstudieactiviteiten** op de **zondagavond**?

Er was nog een reactie van iemand **wiens** **incidentele** kijk op zondagsarbeid **mij** bijzonder boeide. Het betrof de **ambtsdrager** die de **zondag gebruikte voor de voorbereiding van zijn kerkeraadswerk**. & **vermoed**, dat deze ambtsdrager deze niet betaalde arbeid **bewust** heeft benoemd. We spreken **elkaar aan op het arbeidsverbod voor de zondag**. Maar hoe ver strekt het rusten van al uw werk? Is dat ook de onbetaalde arbeid, die voor velen een zware verplichting naast de gewone dagtaak vormt? **Of is de zondag bij uitstek de dag om zulke klussen te doen?** Het vierde gebod beperkt zich **niet alleen tot betaald werk**. Het strekt zich ook uit tot de omgeving en **tot degenen, waarmee je in betrekking staat** (m e n , dochters, vee). In **hedendaagse termen** zou ik zeggen: **zondagsarbeid beperkt** zich niet uitsluitend tot uw betaalde arbeid, maar ook tot **reguliere onbetaalde arbeid**, die je het zicht op rust kan ontnemen.

Kerkbezoek

Kunnen mensen zelf invloed uitoefenen op hun zondagsarbeid? **Ja**, zegt de predikant. Door op mijn **vrije zondag** niet voortdurend te gaan preken. Door de zondag als reisdag te mijden, door te ruilen met collega's **ten behoeve van kerkbezoek**. **Ongeveer 50%** heeft invloed op de (wijze van) invulling van zijn zondagsarbeid. Voor de andere 50% wordt het **buiten de persoon om geregeld**, zoals de reizen naar het buitenland, de samenstelling van de roosters. **Een deel van hen zou door ruiling zelf minder zondagsarbeid kunnen scheppen**, maar vindt dat dan dit werk wordt afgeschoven op een collega, die

er principieel minder bezwaar tegen heeft, maar die meestal ook hecht aan de zondag als **vrije rustdag**.

Wat doet u **om** het karakter van de zondag – in geval van zondagsarbeid – toch vast te houden? Het belangrijkste aandachtspunt bij de grote meerderheid is het bezoeken van een kerkdienst. **Een ander** noemt: "bij thuiskomst zo snel **mogelijk** uit de werksfeer zien te geraken door me **om** te kleden en iets met **gezin** te gaan **doen**." En als het om werk gaat, valt de politiemann op: "ik probeer zo **mogelijk geen** bonnen uit te schrijven". "Ik probeer met **patiënten** toch een iets andere sfeer te scheppen", luidde een reactie uit de zorg. "Ik kan het reizen op zondag **niet** weigeren, maar vergaderingen **accepteer** ik **niet**." "In het buitenland probeer ik zoveel **mogelijk** toch het rustkarakter in te vullen." Een aantal mensen geeft aan **persoonlijk** niets te **doen** aan het bewaren van het karakter van de zondag, omdat dat ook **niet hoeft** en er geen invloed op **uitgeoeffend** kan worden.

Roept de zondagsarbeid ook schuldgevoel op? Verreweg de **meerheid** heeft daar geen last van. **Waarom** zou ik? Een minderheid geeft aan, die gevoelens wel te hebben, soms tegenover mijn **gezin** en kinderen, **of** als ik op zondag moet reizen. **Verschilt** de zondag, waarop u werkt ook van een zondag waarop u niet werkt? De m e e respondenten zien een essentieel verschil. De zondag is door het werk **geen rustdag meer**. **Even een kerkdienst bezoeken** is toch anders. Zondagsarbeid zorgt voor geestelijke **onrust**, zo luiden een aantal reacties.

Isje eten

Zondagsrust is voor veel mensen

ook een recreatieve bezigheid. **Het ijsje op zondag** is inmiddels het bekende gedragsvoorbeeld geworden. Hoe gaan christenmensen nu om met het recreatieve aspect van de zondagsrust. Recreatieve bezigheden **staan vooral** in het teken van de dienst aan de Heer, **van de rust** en van de kerkdiensten. De recreatieve activiteiten bij de zondagsrust horen worden benoemd als activiteiten **waar geen geld voor wordt gevraagd**, of die anderen geen overlast bezorgen, anderen moeten er niet voor hoeven te werken.

Mensen kiezen bij voorkeur voor een plaats, die niet wordt gekend **markt** door massarecreatie op de zondag. In totaal reageert 57% van **de ondervraagde deelnemers** op deze **wijze**. Anderen (22%) zien dat ruimer. **Ze** achten vrijwel alle **vormen** van recreatie toelaatbaar. Enkele voorbeelden van zulke **specifieke** reacties zijn: alles wat je als christen **ook** van maandag tot zaterdag kunt doen. Recreatief bezig **zijn is acceptabel**, als het de zondag maar niet domineert, af als het maar niet in clubverband is. Recreatief bezig zijn is geoorloofd als je de Here er maar **voor kunt** danken.

We wilden uiteraard **ook** graag een slagje concreter. **Aan** welke activiteiten **moet** je denken. Er ontstaat een waslijst met activiteiten, die vaak **ook slechts enkele keren** worden genoemd. Recreatief bezig zijn betekent in hoofdzaak wandelen en fietsen (38%), spart en spel (11%), **zwemmen (14%)**. Soms mag **zwemmen alleen** op vakantie, en vaak wel in een **meer**, maar niet in een zwembad. 7% is **strandbezoeker**, 12% noemt een andere sport (voetbal, volleybal, schaatsen, skeeleren). Daarnaast worden gezamenlijke gezins- en **familieactiviteiten** genoemd. Het is de kleine ethiek over **wat** wel en wat niet mag, die regelmatig voor onderlinge **discussie**

zorgt. De grote lijn blijft, dat de **zondag** wordt gevierd als rustdag, **bestemd voor de Here**. Maar juist **die kleine** ethiek blijft wel een ethiek met **voetangels en klemmen**, die mensen soms te zeer tegenover elkaar plaatst, terwijl ze juist in een samenleving waar collectieve patronen steeds individueler worden, **kan** dienen op elkaar te helpen bij het zicht houden van de **kern** van de zondagsrust.

Reizen en kopen

Reizen op zondag is ook zo'n **levensstijlthema, waarover** in het recente verleden eenduidige **opvattingen** bestond. **Er** werd niet gereisd. De mogelijkheden waren vroeger simpelweg **ook aanzienlijk** beperkter. In de meeste **dorpen** k m je het **kerkpad** tegen, **waarlangs** in het verleden de mensen hun gang naar de **kerk** maakten. **Inmiddels** hebben de meeste kerken vooral **een ruime parkeerplaats nodig**. **Dat alleen** maakt het verschil in mobiliteit al duidelijk.

Nu vindt 95% van de **respondenten** reizen op **zondag** toelaatbaar (al **dan niet** onder voorwaarden). 1% van de respondenten geeft aan reizen niet toelaatbaar te vinden. De beperkende **grenzen**, die bij reizen worden aangegeven luiden:

- kerkdiensten **mogen** niet in gedrang **kamen**,
- het karakter van de zondag mag er niet **door** wordt aangetast.
- als het niet anders k m,
- zo weinig mogelijk, slechts zo nu en **dan**,
- als er geen andere mensen **door** aan het werk worden gezet. Bij anderen geeft **dat een** voorkeur voor de eigen auto boven openbaar vervoer.

De belangrijkste reden voor reizen is vaak **bezoek aan familie** of vrienden. Door 16% wordt het **zondags** reizen naar een **vakantiebestemming** afgewezen.

Hoe staat het vervolgens met het kopen op de zondag? 71% geeft aan **bezwaar** te hebben tegen kopen op zondag. Van deze groep tekent 26% van de respondenten aan, **dat er uitzonderingen zijn**, bijvoorbeeld **als de benzine op is**, of bij **bezoek** aan een ziekenhuis, verblijf in een hotel. 8% van degenen die bezwaar hebben, geeft aan in de praktijk **hun** eigen bezwaar wel eens overtreden. Tegen over de **bezwaarden** staan 29% aan respondenten, die er geen moeite hebben om iets te kopen. **Van deze groep zegt** 41% dat zonder voorbehoud. Ook 41% zegt geen bezwaar te hebben, maar **het** bij voorkeur te laten. Van deze **groep zegt** een **kwart** geen **overwegende** bezwaren te hebben tegen het ijsje op **zondag**. Ook bij verblijf in het buitenland **wordt** de grens anders gehanteerd

17% heeft geen bezwaar tegen eens iets te kopen op zondag, maar legt nadrukkelijk de **grens bij shoppen** op de zondag. Shoppen is **onnodig** en **not done**. Samenvattend valt te concluderen, dat een **kwart** van de respondenten geen bezwaar heeft iets te kopen op de zondag, terwijl 75% van de respondenten aangeeft daar wel problemen mee te hebben. Dit lijkt een forse **tegenstelling**, maar bij de nadere **beschouwing** ligt het verschil vooral tussen het incidenteel iets **kopen** en het meegaan in de recreatieve en **shopcultuur van de zondag**.

Het laatste element in de **waagstelling** betrof de aard **van de contacten**. 90% van de mensen onderhoudt op zondag sociale contacten. Voor verreweg de meerderheid **zijn** deze contacten **gericht op** familieleden of **mede-kerkleden**. Ook vrienden en kennissen scoren hoog. Bijzondere **contacten**, zoals met asielzoekers, ouderen, **zieken**, zwervers in een opvanghuis scoren **aanzienlijk** minder.

Enkele mensen geven aan de contacten op zondag te mijden, omdat ze juist behoefte aan rust hebben. En enkele respondenten geven aan geen contacten te hebben, omdat ze vanwege hun persoonlijke situatie juist aan huis gebonden zijn en juist op die dag geen mensen ontmoeten. Zou het juist in een kerkelijke gemeente geen bezinning behoeven aan deze laatste aspecten wat extra aandacht te schenken?

Zoeken naar wat bindt

De bezinning op het vierde gebod kent veel invalshoeken. Ons kerkelijk debat is helaas versmald tot kerkrechtelijke stellingen, names, waardoor de ruimte voor een goede brede bezinning wordt weggenomen. Veel zaken hebben te maken met de alledaagse afwegingen in onze levensstijl. De christen van de 21^e eeuw is kind van zijn cultuur en staat daar niet buiten. Dat zien we in ontwikkelingen en verschuiving van opvattingen met betrekking tot de vrijetijdsbesteding. Afwegingen worden individueler en persoonlijker gemaakt. Dat geldt ook voor het werken op de zondag. Functies zijn tamelijk anoniem, de technologie en internationalisering plaatst mensen voor eigenstandige persoonlijke afwegingen. Voor zulke afwegingen is het open, onderling gesprek binnen de gemeente over het praktisch functioneren van de betekenis van het vierde gebod onmisbaar.

De reacties op de vormgeving van de zondag als rustdag verschillen van vroeger; er is meer variatie in vormen van zondagsbesteding. De vraag wat mag en wat mag niet vraagt minder prangend op de meeste gezinstafels. Op het terrein van de levensstijl en kleine ethiek is er sprake van individuelere afwegingen. Dat vraagt echter gelijktijdig om een kameraadschappelijk sfeer,

waarin je elkaar kunt ontmoeten en doorspreken. Als dat klimaat ontbreekt, zal de gemeente nooit de goede oefenplaats zijn om je ethische dilemma's bespreekbaar te maken. Bij alle het kerkelijk debat en verschillen in accenten, afwegingen en vormen van tijdsbesteding over de zondag is vooral goed om weer eens te constateren dat de waarde en het bijzonder karakter van de zondagse rustdag verreweg door de meeste kerkmensen wordt

onderschreven. De zondag is de rustdag gewijd aan onze Heer. Ik heb het gevoel dat er in de bezinning over de zondag meer is wat bindt, dan wat scheidt. Het zou niet zo niet slecht zijn om die lijn in de publieke discussie ook weer wat meer naar voren te halen. Samen nadenken en spreken helpt meer, dan samen veroordelen.

Reacties? j.westert@wx.nl

Persbericht

Roel Kuiper nieuwe voorzitter GSEv

Tijdens de jaarvergadering van het GSEv, op 21 november te Amersfoort, is prof. dr. Roel Kuiper tot nieuwe voorzitter van het GSEv gekozen. Hij volgt hiermee prof. dr. Leen Hordijk, die in juni 2001 benoemd werd tot directeur van het onderzoeksinstituut IIASA in het Oostenrijkse Laxenburg. De voorzittersrol werd in de tussentijd waargenomen door Arie van Loopik.

Prof dr Roel Kuiper was tot jl. december directeur van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie en gaf vervolgens een half jaar gastcolleges aan Dordt College in Iowa. Momenteel is hij werkzaam als lector Sociaal Werk aan de Gereformeerde Hogeschool Zwolle en de Christelijke Hogeschool Ede. Daarnaast is Kuiper hoogleraar Reformatorische Wijsbegeerte aan de EUR te Rotterdam. De GSEv-jaarvergadering, waar Roel Kuiper tot voorzitter werd gekozen, werd voorafgegaan door een drukbezocht congres 'HoogTijd voor

de Bijbel', waar persoonlijke en gezamenlijke bijbelstudie de aandacht had van de aanwezigen.

Het GSEv is een vereniging, opgericht in 1950, die vorm en richting wil geven aan studie en bezinning op sociaal economisch terrein, maar ook op het vlak van persoon, gezin, kerk en maatschappij. Het GSEv wil zijn leden toerusten om als christen doordacht en bewust in deze snel veranderende samenleving te staan. Het GSEv heeft de afgelopen jaren aandacht besteed aan een breed scala van onderwerpen zoals geldbesteding, milieu, huwelijksvernieuwing, kerkelijke eenheid, geloof en depressie, homofilie, leiderschap, nieuwe economie e.a.. Meestal gebeurt dat in de vorm van een publicatie waarin het onderwerp van diverse kanten wordt belicht. Daarnaast organiseert het GSEv studiedagen en bijeenkomsten waar een thema wordt uitgediept en bediscussieerd.

Momenteel bereiden twee projectgroepen op het moment verschillende activiteiten voor rond de thema's globalisering en eenzaamheid.

'KERKBESEF BEWAART ONS VOOR EEN GELOOF WAARIN HET VOORAL DRAAIT OM ONSZELF'

in gesprek met...

*"Mijn idealen voor onze gemeente? We moeten zo gauw mogelijk **samen** gaan kerken met de christelijke gereformeerde kerk. Niet uit armoede, omdat we zelf te klein zouden worden en het kerkgebouw te duur, maar omdat we voelen dat we bij elkaar horen. En verder zou ik graag zien dat de middagdienst anders werd ingevuld." Het lijken de plannen van een enthousiaste jongere, maar Nel de Boer is 84 jaar. Ze is wijkverpleegkundige in ruste en meelevend lid van de kleine vrijgemaakte kerk in Sneek-Koudum.*

"Ik maak me geen zorgen over het geloof van de generatie van nu. Ze zijn daar serieus mee bezig. Wel is er minder kerkbesef, de kerk staat verder van hen af. Mee daarom gaat de samenwerking met de christelijke gereformeerde kerk hier in Sneek nu zo gemakkelijk. 'Hoe eerder samen, hoe beter' zeggen sommigen. En we worden hoe langer hoe meer als christenen in een hoek gedreven, de wereld om ons heen wordt vijandiger. Dat brengt ons ook samen. Tegelijk vind ik het gebrek aan belangstelling voor het kerkelijk leven wel zorgelijk. De ouderen hebben gevochten voor de kerk, in de tijd van de vrijmakingen van de opbouw daarna, de jongeren zijn nu minder bezig met de kerk. Er komen steeds minder studenten voor de TU in Kampen, het aantal ND-lezers binnen onze kerken neemt af, je merkt het aan veel dingen. Ik ben meegeweest op kerkgeschiedenis-reizen, met professor Kamphuis. Het is jammer dat vooral oude-

ren op zulke reizen meegaan, de nieuwe generatie zou zich ook meer met hun geschiedenis bezig moeten houden. De kerk is mee opgebouwd door martelaren, dat gaat meer voor je leven naarmate je meer van de geschiedenis weet. Dat besef bewaart ons voor een geloof waarin het vooral draait om wat we er zelf aan Rebben."

Zondagsschool

"Sommigen hebben wel eens wat teveel kritiek op de ontwikkelingen in de kerk. Toen we voor de eerste keer een gezamenlijke dienst met de christelijke gereformeerde kerk hadden, was er een aantal zaken in de liturgie anders dan wij gewend waren. Daar kwam veel commentaar op. En als er maar genoeg oude termen gebruikt worden in de preek is het goed, als het iets moderner verwoord wordt komt al gauw de kritiek dat het wel een zondagsschool lijkt. Ik ben bang dat zulke afkeurende reac-

ties meer om de vorm gaan dan om de inhoud. In een gesprek hierover heb ik wel eens gezegd dat ik dat wetticistisch vond, maar misschien was ik toen te snel met mijn veroordeling. Het gaat ons allemaal toch uiteindelijk om het behoud van de kerk."

"Aan de andere kant zijn sommigen ook te kritiekloos als het gaat om allerlei ontwikkelingen in de kerken. Ik vind dat er in deze tijd wel eens te weinig aandacht is voor kennis, en te veel voor ervaring. Vroeger ontbrak vaak de ervaring, nu ontbreekt de kennis. Ik wil het contact met de jongeren niet kwijt raken, niet wegsuffen, maar op de hoogte blijven van wat er leeft, daarom ben ik een paar jaar geleden overgestapt van vrouwenvereniging naar bijbelkring, waar meer jongeren lid van zijn. Daar merk ik die verandering ook. Naar mijn idee was de vrouwenvereniging meer gericht op studie, en gaan de vragen die we nu op bijbelkring bespreken vaker over ons eigen gevoel en onze eigen ervaring."

'Hollands Glorie'

"Ik ben in 1919 geboren in Barneveld, vervolgens naar Koudum in Friesland verhuisd en vandaar naar Zuid Limburg. Vanaf mijn elfde jaar heb ik in Brunssum bij de nonnen op school gezeten. Er was daar wel een hervormde mulo, maar dat was een, zoals mijn ouders dat toen noemden,

'water en melk-school'. Om mij het onderscheid te leren zien vonden zij het beter dat ik naar de rooms katholieke meisjes-school ging. Ik weet nog dat er een keer kermis was in het dorp. De hele school ging daarheen, natuurlijk, maar ik niet. Mijn klasgenootjes vonden dat maar sneu, ik kon zelfs wel wat geld van hen krijgen om er toch heen te kunnen, maar ik zei: 'Nee, ik ga niet, want de duivel is up de kermis'. Er waren een paar andere protestantse meisjes op die school, en ook zij wisten niet wat ze hoorden toen ik dat zei. De kermis was daar dus geen probleem, maar toen mijn jurk een keer aan de korte kant was kreeg ik dat wel te horen van de nonnen: 'Nellie, heeft je moeder in de vakantie geen tijd gehad om je kleedje langer te maken?'"

"Ik heb daar een goede tijd gehad. Na school heb ik eerst een poos thuis gewerkt, daarna ben ik in de verpleging gegaan, in Amsterdam, Den Helder - daar was ik heengegaan omdat het boek 'Hollands Glorie' van Jan den Hartog zich daar afspeelt en L. dat een mooi boek vond - vervolgens in Sittard en Waddinxveen, en uiteindelijk ben ik na mijn pensioen hier in Sneek beland. En God heeft me al die jaren vastgehouden. Toen ik belijdenis deed, dat was nog in Limburg, wist ik 'dit is het, dit moet ik uitdragen'. Zo ben ik ook naar Amsterdam gegaan. Soms belandde ik wel op een verkeerd pad, maar God heeft me er toch altijd weer bijgeleid."

Gemeenschap

"Toen ik in Sneek kwam heb ik meteen tegen mezelf gezegd: 'En nu ga je naar de vrouwenvereniging'. De jaren daarvoor was ik geen lid meer geweest, ik hoorde de hele dag al moeders over hun

kinderen praten en wilde dat niet ook na mijn werk nog aanhoren, maar daarmee heb ik mezelf toch te kort gedaan. Eigenlijk had ik te weinig contacten in die gemeente. Maar in Sneek ben ik lid geworden en het klikte meteen. We hadden hier een goede vrouwenvereniging, ik mis het nog wel eens. Ik heb hier vanaf 1979 gewoond, en ik heb het hier goed, nog steeds. Wel hingen we vroeger als gemeente meer aan elkaar dan nu het geval is, we leefden meer als een gemeenschap. We hebben als gemeente veel mare dingen meegemaakt, dat schept natuurlijk een band. Het is dan ook jammer dat er zoveel wisselingen zijn binnen de gemeente, vaak vertrekken gezinnen uit Sneek als de kinderen naar de middelbare school gaan. Dat is niet goed voor het verband in de gemeente."

"In een kleine gemeente als de onze mis ik wel bepaalde dingen, bijvoorbeeld activiteiten voor de zending of voor De Verre Naasten, maar een kleine gemeente heeft ook positieve kanten. Natuurlijk zou het mooi zijn als de kerk ook hier zou groeien. Er zijn veel evangelisatie-acties geweest in de loop van de jaren, en zelf heb ik ook wel eens een kaartje met een bijbeltekst bij de burens gebracht. Toen ik vervelend zei dat ik met hen over het geloof wilde praten kwam ik de deur niet eens in. Verder heb ik goede contacten met ze, ze passen een beetje op me, houden een plekje voor mijn auto vrij. Maar vertellen over God, nee."

Idealen

"De middagdienst mag van mij anders ingevuld worden. Ik vind het heel plezierig als de gemeente mee kan doen, wanneer er een vorm van interactie is tussen predikant en gemeente, zoals nu een enkele keer al gebeurt. 's Mid-

dag zitten er in Sneek meestal niet zoveel mensen in de kerk, een andere vorm is dan heel goed mogelijk. Tegelijk zou ik willen dat er meer kennis overgedragen werd tijdens de diensten, want dat vind ik hard nodig. Er mag wel vaker over anderwerpen uit de catechismus worden gepreekt, het liefst wel verbonden aan een bijbels v——

En verder zou ik de samenwerking met de christelijke gereformeerde kerk willen uitbreiden." De beide kerken werken in Sneek al nauw samen, onder meer in het kinder- en jeugdwerk en zo nu en dan in gezamenlijke diensten. "Ik hoop dat we zo gauw mogelijk verder samen kunnen gaan, we horen bij elkaar en hebben elkaar nodig. We hebben in het verleden wel evangelisatie-acties gehouden in de stad. Dan merk je dat het lastig is om dit als verschillende kerken samen te doen, want naar welke kerk moet je verwijzen? Ook daarom zou het mooi zijn als we helemaal samen konden optrekken. Tegelijk hebben we hier in het centrum nu wel een mooie plek voor ons kerkgebouw, dat raken we bij verdere samenwerking waarschijnlijk kwijt. Mijn kapper zit naast de kerk, en hij verbaast zich over wat hij ziet bij ons, al die jonge mensen die hier 's zomers naar binnen gaan!"

"Het geloof is de grond van mijn bestaan. Ik leef ermee, mijn dag begint al met danken voor het mooie weer of de regen. En het kerkelijk leven vult mijn geloofsleven, het gebed voor de kerkenraad, het danken voor wat God geeft in broeders en zusters om me heen. Ook de vraag om een goed zicht op de kerk voor de jongere generatie heeft een plaats in dat gebed. Want het enige wat je kunt doen is bidden."

WAT VINDT U VAN DE REFORMATIE?

M.F. Scholma

*Onderzoek naar leesgedrag - onderwerpen -
meningsvorming*

Nieuwe vormgeving in voorbereiding

In het voorjaar 2002 stond ik in een promotiestandje De Reformatie aan te prijzen. 't Was mooi weer, er heerste een gezellig sfeertje. Veel Gereformeerde broeders en zusters. De doelgroep, Voorbijgangers werden uitgenodigd kennis te maken met De Reformatie. Vrijwel iedereen die ik sprak kende De Reformatie. Was al abonnee, las het blad bij de ouders, kreeg iedere maand een stapeltje van opa, lus samen met de burens of had voor de variatie een ander blad genomen, Het viel me op met welk een positieve intentie De Reformatie werd benaderd.

Aan deze positieve uitstraling moest ik gelijk denken hij het lezen van de uitkomst van het onderzoek dat in het voorjaar van 2003 werd gehouden onder de lezers van De Reformatie. Met het onderzoek willen uitgever en redactie informatie verzamelen over het 'profiel' van de lezers, voor wie we iedere week het blad maken. Anders gezegd: hoe kijkt u aan tegen De Reformatie. Deze gevarieerde informatie moet vervolgens dienen als drager voor verder beleid.

Bekendheid

De algemene lijn van het onderzoek geeft een positieve waardering aan voor het blad, zowel bij mannen als bij vrouwen. De bekendheid van De Reformatie is groot en de historische wortels gaan diep. Er zijn relatief veel meelezers; per 5 abonnees is er minimaal 1 meelezer. Naast de positieve lijn, valt er ook gelijk een kritische lijn te ontdek-

ken. Opmerkingen komen naar voren, zoals: het blad moet qua uiterlijk frisser worden; de inhoud moet meer aansluiten bij de actualiteit van samenleving, gezin en kerk; we willen dat De Reformatie ons meer bouwstenen aanreikt voor een goede meningsvorming.

Waarom een onderzoek

De inhoud en de invloed van 'kerk en wereld' staan niet stil. Vragen en antwoorden herhalen en nuanceren zich, komen in verschillende tempo en intensiteit op ons af. In dit spanningsveld ontwikkelt zich ons gereformeerde leven. 'Die uw jeugd vernieuwt, als die van een arend', staat in de kop van De Reformatie. Ons weekblad is er 'tot ontwikkeling van het gereformeerde leven', inmiddels de 79' jaargang. In ons dagelijks werk is een 'functioneringsgesprek' langzamerhand gemeengoed geworden. Ook de uitgever en de redactie hebben zich de vraag gesteld op

welke wijze wij zouden kunnen worden 'beoordeeld'; hoe houden we onszelf een goede spiegel voor? De keuzes die we maken, de accenten in onze artikelen, de verpakking van het blad, kan dat ook beter of anders? Wat vinden de lezers wekelijks van De Reformatie? Staat de 'ontwikkeling' voldoende centraal? De vraag stellen is hem beantwoorden. Besloten werd tot een lezersonderzoek.

Opzet

Het lezersonderzoek is uitgevoerd door Christal Teleservice te Zwolle, in opdracht van de uitgever. Daarbij werden inhoud en opzet van het onderzoek afgestemd met de redactie.

Om een redelijk breed beeld te krijgen werden ruim 450 adressen geselecteerd; in drieën verdeeld over lezers die abonnee zijn van voor 1999, lezers die zich hebben aangemeld tussen 1999 en 2001 en recente ex-abonnees. Op basis van een wetenschappelijk opgebouwde methode werden deze adressen telefonisch een reeks vragen voorgelegd.

Uitgever en redactie wilden onder meer weten hoe de lezers omgaan met het blad, hoeveel tijd besteedt men eraan, is er sprake van meelezers. Wat is de mening over de inhoud en over de keuze van de artikelen. Wat missen we, welke accenten moeten of kunnen anders. Doen de lezers iets niet de inhoud, bouwt het op, draagt het bij aan de ontwikkeling.

Wie zijn onze lezers. Wat is hun leeftijds- en gezinsopbouw, hoe actief zijn ze.

Een dergelijk onderzoek is in het algemeen binnen de media niet nieuw. Maar onder de lezers van kerkelijk georiënteerde bladen is er relatief nog weinig veldwerk verricht.

Algemene waardering

Driekwart van de lezers besteedt **meer** dan dertig – **zestig** minuten aan het lezen van de Reformatie. Daarna is het de beurt **aan** anderen in het gezin en de huishouding, want gemiddeld 1.70 **personen per huishouding** leest ook De Reformatie. Vervolgens geeft plm. 20 % het blad door aan een familielid of stopt het blad in de bus van een **gemeentelid**. Tweederde van lezers bewaart De Reformatie voor lange of **kortere** duur, als naslagwerk en **voor** studiedoeleinden.

De opmaak

De waardering voor het visuele gezicht van De Reformatie is **nogal** divers. De meeste lezers vinden in ieder **geval** dat het beter moet. 40 % vinden het uiterlijk **niet** echt uitnodigend, een bijna even groot deel vindt het prima zo, de rest stelt zich neutraal op. Met name ex-abonnees hebben aanmerkingen op formaat, lettertype en de grafische uitstraling. **Zou** een gemiddelde lezer het blad een rapportcijfer moeten geven voor de **gehele** vormgevingen opmaak, dan wordt **een** 7.1 genoteerd. In goed 'gereformeerde taal' betekent dit: het moet beter.

Inhoud

Welke accenten worden in De Reformatie gelegd en waar wordt de meeste aandacht aan besteed. Zijn de lezers hierover tevreden? Als rode draad komt naar voren dat meer aandacht wordt gevraagd voor onderwerpen die gaan over **ethiek** en **jeugd**, op de voet gevolgd door **samenleving** en **opvoeding** en gezin. Ongeveer de helft van de lezers vindt overigens de aandacht voor deze onderwerpen voldoende. Een positieve waardering krijgen ook de onderwerpen kerk en

theologie. Over **cultuur** vindt 20 % dat **er** te weinig over wordt geschreven, een andere 20 % **oordeelt het als** te veel, de resterende 60 % is **tevreden**.

Nu kun je tevreden of ontevreden zijn met hetgeen je leest, maar **wat doe je er vervolgens** mee. Met andere woorden: levert De Reformatie **bijvoorbeeld** een bijdrage aan het vormen van een mening en aan het bepalen van standpunten, Ongeveer **tweederde** van de lezers ziet hier **aanknopingspunten** voor verbetering en komt met de **volgende adviezen**: **geef ons** in de **artikelen** meer praktische wenken (40%) waar we iets mee kunnen, doe meer met ethische kwesties en geef **meer** bouwstenen voor meningsvorming. Met **name** de **ex-abonnees** leggen de **nadruk** op praktische bouwstenen.

Achtergronden

Bijna alle lezers zijn lid van de vrijgemaakte **Gereformeerde Kerken**. Ruim 1 % heeft een andere kerkelijke achtergrond. Een ruime meerderheid doet binnen de gemeente actief mee, in bijvoorbeeld een commissie, in de kerkenraad of anderszins. Een nog grotere groep (ruim 80 %) is lid **van** de **mannen- of vrouwenvereniging** of de bijbelkring. Favoriete andere bladen **zijn**: Wegwijs, EO-Visie en de Regionale **Kerkbode**.

De **meeste** lezers zijn al jarenlang abonnee van De **Reformatie**. Ook de ex-abonnees geven aan vaak heel lang lid te zijn geweest. De meeste **wisseling** wordt aangetroffen bij de lezers die kort abonnee **zijn**; in verhouding 'shoppen' zij het meest.

In het onderzoek is **ook** gepeild naar het politieke stemgedrag, in mei 2002 en januari 2003. **ChristenUnie** is **veruit** favoriet. In 2002 kreeg de **CU** 90 % **van** de **stemmen**, in 2003 daalde het percentage naar 86; **SGP** en **CDA** profi-

teerden hier licht **van**, maar een grotere groep wil niet ingaan op de reden van een andere keuze.

Huishouding

Ongeveer tweederde van de huishoudens (66 %) bestaat uit gezinnen met een of meerdere **kinderen**. Het grootste deel hiervan heeft (ook) kinderen ouder dan 15 jaar (37 %). Ongeveer een derde deel (33 %) van de huishoudens bestaat uit **een** (13%) of twee volwassenen (20 %). Kijken we naar de leeftijd **van** de lezers, dan is de categorie 46 – 65 sterk vertegenwoordigd, zo'n 60 %. De andere 40 % is te vinden bij de leeftijden 26 – 45 **jaar** en een **kleine groep** 18 – 25 jaar. Waarbij opvalt dat de jongste groep een toenemend aantal korte abonnees **heeft** die eens kennis wil **maken** met De **Reformatie**.

Vervolg

Inmiddels is het **onderzoek** onderwerp **van** gesprek binnen de redactie, **van waaruit** een verdere vertaalslag plaats vindt. Door de **uitgever** zijn de uitkomsten gebruikt in de **ontwikkeling** van een nieuwe **vormgeving** van De Reformatie. Over enkele weken zal dit nieuwe '**jasje**' van **ons** weekblad worden gepresenteerd en toegelicht. Een tipje van de sluiters kunnen we reeds oplichten: de **vormgeving** oogt fris, is **toekomstgericht** en er wordt **gebruik** gemaakt van **een** functionele steunkleur in het gehele blad.

Verder zal het **lezersonderzoek** in 2004 een vervolg krijgen. Meer aandacht wordt dan besteed aan onder meer het gehele lezersprofiel van De Reformatie, de groep van 30 – 40 jaar, de oud-abonnees en de nieuwe **abonnees**.

M.F. Scholma is uitgever van dit blad

Ruimte en richting

In het jeugdwerk - en in de opvoeding - moet je jongeren én richting geven. Dat schrijft Tiemen Westerduin, staflid van de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond in De Waarheidsvriend van 23 oktober:

Ruimte geven

Ruimte geven is voor de meesten van ons niet makkelijk. Want het betekent ook dat u jongeren de ruimte geeft om te experimenteren met gedachten en meningen. Dat experimenteren hebben ze nodig om een eigen mening te ontwikkelen.

Bij een gesprek over hun leefwereld is het goed om dat in het achterhoofd te houden.

Oké, ze stellen soms heel controverse vragen en ze doen dat ook wel eens op een botte manier. Maar dat hoeft niet te betekenen dat ze opstandig zijn of dat ze gaan afdwalen.

Het duidt er vooral op dat ze eraan toe zijn om eigen beslissingen te nemen.

Tot nu toe hebben ze ak kind eenvoudigweg aanvaard wat hun voorgehouden werd. Maar nu moeten ze hun eigen 'levenshuis' gaan bouwen. Daarbij willen ze vaak best verder bouwen op de basis die in de opvoeding is gelegd. Maar het is voor hen enorm belangrijk dat ze gaan begrijpen waarom sommige dingen zo belangrijk zijn.

Dingen die hun ouders vanzelfsprekend vinden, gaan ze dus nog eens van alle kanten bekijken en onder vuur nemen, om ze uit te testen: is het werkelijk betrouwbaar en relevant?

Daaruit testen doen ze vooral bij de ouders, maar ook bij leidinggevendenden in het jeugdwerk. Vragen of argumenten die daarbij aan de orde komen, zijn vaak

terug te voeren op gesprekken die ze hebben gehad met een vriend of vriendin. Want juist ook tegenover hún moeten ze antwoorden hebben die hout snijden. Het is voor jongeren misschien niet eens zo moeilijk om de goede keuzes te maken. Maar om die ook uit te leggen aan hun vrienden..., dát is pas lastig. Daarom leggen ze juist ook de argumenten en vragen van hun vrienden aan u voor, om te kijken of er relevante antwoorden zijn. Ze hebben dus ruimte nodig om op een wat ongenueanceerde manier hun twijfels te mogen uiten. Wat u niet ziet (en zich misschien ook niet kan voorstellen), is dat jongeren uw reacties vervolgens gebruiken in de discussies met hun vrienden. Tenminste, als die reacties inderdaad relevant zijn gebleken! De discussies met u en met anderen in de gemeente zijn dus eigenlijk een soort interne opleiding om het buiten de deur zelf te kunnen uitleggen. Het is goed om je dit te realiseren wanneer ze weer met een schokkende vraag of stelling komen.

Richting geven

Maar alleen met ruimte geven, zijn we er niet. Er moet ook richting gewezen worden. Het is niet zo dat de jongeren het op zichzelf wel redden. Meer dan ooit hebben ze mensen nodig die laten zien wie God voor hen is en wat het geloof uitwerkt op het dagelijks leven.

Dat is richting geven: dat u laat zien dat het Woord richting geeft aan uw eigen leven.

Getuigen heeft vaak veel meer impact dan overtuigen. Waar het op aankomt, is daarom dat u uw eigen keuzes helder overbrengt naar jongeren. U moet een overtuigend voorbeeld zijn.

Dan kunt u ook een spiegel zijn wanneer jongeren hun eigen antwoorden gaan geven, die soms anders zijn dan die van u. De kunst is om samen verder te kij-

ken en na te denken over de effecten op de langere termijn. Richting geven betekent ook dat u zelf thuis bent in Gods Woord. Het komt erop aan dat u zich oefent om het Woord relevant te maken op alle terreinen van uw leven! Dan gaan jongeren zien dat u zichzelf ook laat corrigeren door de Bijbel. Heel concreet: u werkt er bijvoorbeeld aan om de roddel of kwaadsprekerij in uw leven uit te bannen.

Van onrust naar passie

Tenslotte: doet het u werkelijk iets dat willekeurige jongeren uit de gemeente wel of niet leven met God? Hoe vertaalt zich dat? Reikt het verder dan het hoofd schudden over jongeren die wel erg vreemde combinaties kunnen maken in geloof en leven? Wilt u werkelijk met jongeren op weg gaan? Jongeren hebben behoefte aan een schuurpaal die niet gelijk omvalt wanneer er geschuurd wordt. God heeft zich aan hen verbonden. Wij mogen ons ernaar uitstrekken om op grond van dat verbond een bemoediging te zijn in de levens van onze jongeren.

Ouders en leidinggevendenden moeten mensen zijn op wie jongeren terug kunnen vallen.

Christenen die hoop hebben wanneer zij hopeloos zijn, en die liefde geven wanneer zij die liefde testen.

Laten we niet blijven hangen in onrust. Onze onrust moet onze passie worden – het 'probleem' jongeren onze uitdaging. Laten we ervoor gaan om eerst onszelf en vervolgens de jongeren aan de voeten van God te brengen. Zodat Hij de harten van de vaders weer zal verbinden aan de harten van de jongeren en de harten van de jongeren weer verbinden zal aan de harten van hun vaders, om met elkaar verbonden te zijn met het hart van de Vader (Mal. 4:6).